

„Banskobystrická odysea“ je publikácia, ktorej ambíciou je priblížiť historický vývoj budovania zariadení krízovej intervencie v meste Banská Bystrica z pohľadu dvoch subjektov, ktoré boli na začiatku až dodnes pri jej budovaní – Mesta Banská Bystrica a Slovenského Červeného kríža Banská Bystrica. Táto netradične pojatá publikácia má slúžiť na popularizáciu krízovej intervencie, ale možno aj ako inšpirácia pre tých, ktorí majú o danú problematiku záujem. Medzi riadkami a v texte sa dozviete ako zariadenia vznikali, s čím všetkým sme sa pri budovaní a udržaní siete intervencie stretávali a čo sme museli prekonávať. Na záver je publikovaný pohľad na krízovú intervenciu, ktorý sme mali pri desiatom výročí práce s ľuďmi bez domova.

*Autori*

ISBN 978-80-570-0309-0



9 788057 003090



PhDr. Karol Langstein / Ivan Šediba / RNDr. Zuzana Stanová

# Banskobystrická odysea budovania zariadení krízovej intervencie

25 rokov zariadení krízovej intervencie  
v meste Banská Bystrica

2018



Publikácia vydaná za podpory Mesta Banská Bystrica  
a Územného spolku SČK Banská Bystrica.

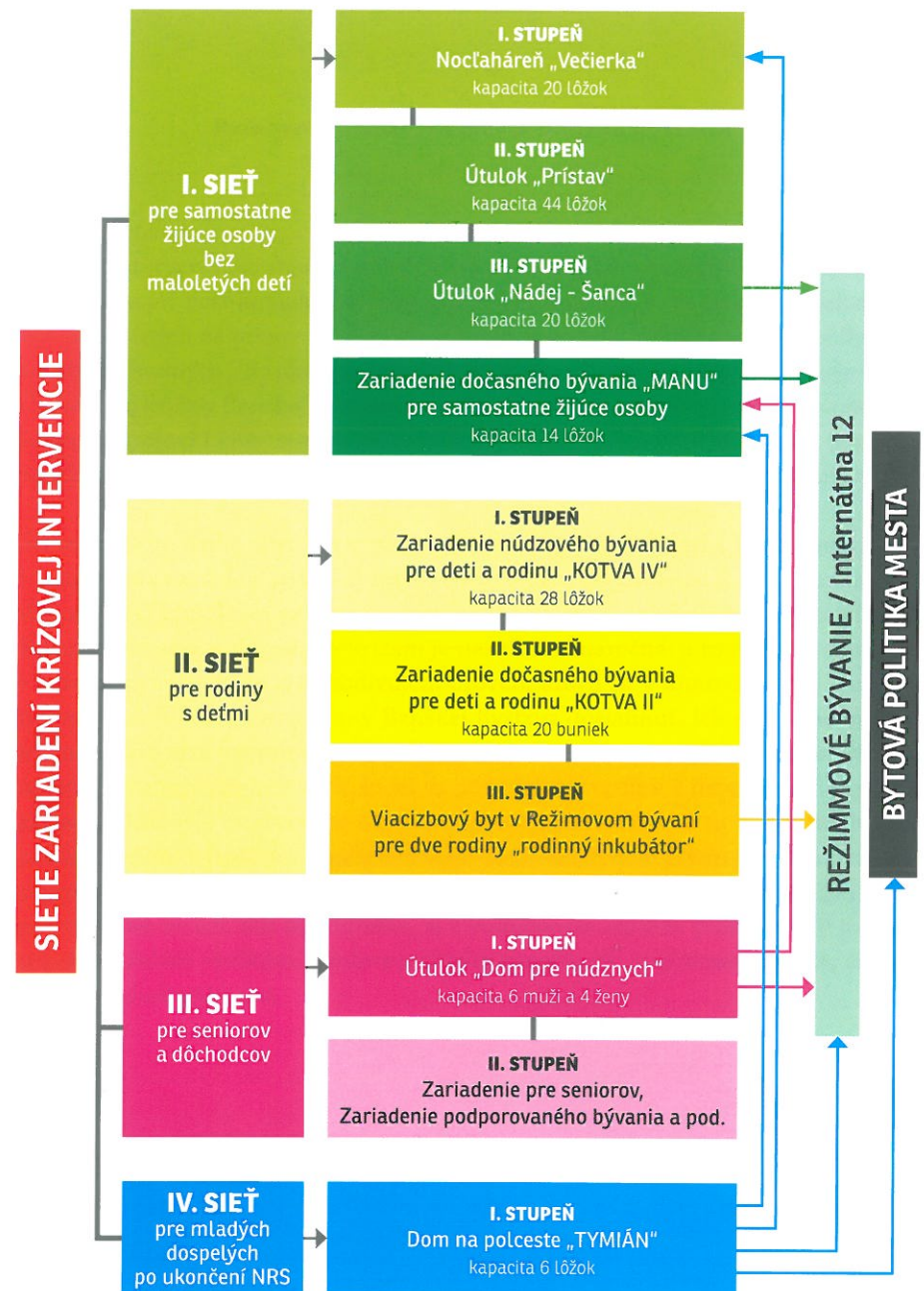
Vydavateľ  
Slovenský Červený kríž, územný spolok Banská Bystrica,  
Pod Urpínom 6, 974 01 Banská Bystrica

I. vydanie, Október 2018

ISBN 978-80-570-0309-0



## Siete Krízovej intervencie v Banskej Bystrici napojené na bytovú politiku mesta



## **Príhovor primátora mesta Banská Bystrica**

*Vážení čitatelia!*

Krízová intervencia sa snaží pomôcť človeku vyrovnať sa s ťažkými situáciami, ktoré život môže priniesť komukoľvek z nás. Ľudí bez domova, sirôt či opustených seniorov odkázaných na pomoc okolia, nie je málo. Pomocnú ruku im v Banskej Bystrici už obdivuhodných 25 rokov podávajú pracovníci z Územného spolku Slovenského Červeného kríža v Banskej Bystrici. Dovoľte mi preto poďakovať sa autorovom publikácie, Karolovi Langsteinovi, Ivanovi Šedibovi (in memoriam) a Zuzane Stanovej za ich trpezlivosť, pracovitosť a veľké srdce, ktoré za roky svojej práce preukazujú.

Štvrtstoročné úsilie zhrnuté v týchto riadkoch prináša prierez históriou vzniku i fungovania zariadení krízovej intervencie v Banskej Bystrici. Rád by som sa poďakoval všetkým, ktorí sa v meste systematicky venujú tejto oblasti. Práca s ľuďmi čeliacimi závažným životným krízam je nesmierne náročná, a to po profesionálnej i ľudskej stránke. O to viac obdivujem úroveň, ktorú sa v tomto odvetví sociálnej práce podarilo kompetentným v Banskej Bystrici dosiahnuť. Ich pozitívne výsledky môžu byť vzorom pre mnohé samosprávy. Pri príležitosti 25 rokov pôsobenia úprimne blahoželám všetkým, ktorí sa podieľali na vzniku a úspešnom fungovaní zariadení krízovej intervencie. Zároveň by som rád poďakoval za ich obdivuhodnú prácu, meniacu k lepšiemu osudy mnohých ľudí. Aktivity, ktorými sa odborníci v sociálnej oblasti zaoberajú, sú náročné, neraz im do cesty prichádzajú prekážky. Som presvedčený, že ich, tak ako doteraz, aj v budúcnosti úspešne prekonajú. V ďalšom pôsobení želim všetkým zainteresovaným mnoho síl, pozitívnej energie, šťastia a dobrých ľudí nablízku.

S úctou  
MUDr. Ján Nosko

*Vážení čitatelia,*

je mi čťou prihovoriť sa Vám pri tejto slávnostnej príležitosti. Rok 2018 je pre nás výnimočným rokom – rokom 25. výročia fungovania krízovej intervencie v meste Banská Bystrica.

V rukách držíte publikáciu, ktorá je pohľadom do minulosti budovania siete sociálnych stredísk pre klientov bez domova, ale predstavuje aj súčasný stav vykonávania sociálnej činnosti v meste Banská Bystrica.

Na post riaditeľky územného spolku Slovenského Červeného kríža v Banskej Bystrici som nastúpila v roku 2007, kedy bola sieť sociálnych stredísk už vytvorená a fungujúca, nakoľko dovtedajší riaditeľ Ivan Šediba a Karol Langstein budovali strediská už dávno predtým. Moja predstava o fungovaní územného spolku SČK bola priznám sa úplne odlišná. Sociálnu činnosť som nepovažovala za „dost krízsku“ a bola som rozhodnutá ju v priebehu jedného roka môjho pôsobenia zrušiť. Veľmi rýchlo mi však došlo, že to nebude vôbec jednoduché. Stále sa mi vracala otázka. Oplatí sa za to bojovať? Bojovať s organizačnými problémami, s budovami ktoré neboli vždy v dobrom stave, bojovať s financiami, ktorých nikdy nie je dostatok, bojovať s ľuďmi, s ktorými to nie je vždy ľahké?

Postupne sa ale moje názory začali meniť. Začala som si postupne uvedomovať dôležitosť sociálnej činnosti a krízovej intervencie a jej dopad na spoločnosť. Každý sa môže ocitnúť v nepredvídanej životnej situácii, padnúť na ľudské dno, z ktorého sa dá odraziť len pomocou systematickej dennodennej práce sociálnych pracovníkov, aby klient bez domova nebola iba Persona non grata.

Sociálni pracovníci svojou prácou denne dokazujú, že v spoločnosti majú svoje opodstatnené miesto. Dovoľte mi preto z tohto miesta poďakovať všetkým mojim sociálnym pracovníkom ale i sociálnym pracovníkom v meste Banská Bystrica, ktorí sa v priebehu posledných 25. rokov podieľali na zvyšovaní úrovne sociálnej činnosti v meste.

Zvláštne poďakovanie patrí predovšetkým Karolovi Langsteinovi. Bez jeho nebojácneho a niekedy až buldočieho, ale o to úprimnejšieho prístupu ku všetkému čo robí by systém krízovej intervencie v meste Banská Bystrica nebol na takej úrovni ako je. Považuje sa právom za jeden z najlepších na Slovensku. Bez úzkej spolupráce s mestom Banská Bystrica by sa nám určite sociálne strediská nepodarilo dostať tam, kde sú dnes a sú príkladom aj pre ostatné organizácie a samosprávy na Slovensku.

Ivanovi sa už poďakovať nemôžem, ale tebe Karol ĎAKUJEM, že si ma presvedčil zmeniť názor a ukázal mi, že sa oplatilo a oplatí bojovať za lepší život klientov bez domova.

Vážené dámy a páni, prajem Vám príjemné čítanie nasledujúcich stránok.

RNDr. Zuzana Stanová  
riaditeľka územného spolku  
Slovenského Červeného kríža v Banskej Bystrici

## Vyjadrenie experta na krízovú intervenciu

O tomto príbehu páchania dobra v Banskej Bystrici som sa dozvedel začiatkom roku 2005, keď som hľadal na podmienky nášho mesta vhodné riešenie pre obyvateľov bez prístrešia, ktorí využívali opustenú budovu vodárni a objekty bývalých kasární nielen na prenocovanie. Hľadal som pozitívne príklady dobrej praxe v zahraničí a na Slovensku. Zavolať som pánovi Langsteinovi, či by sme sa mohli stretnúť, a či by som mu nemohol predstaviť môj projekt „O päť minút dvanásť (nikdy nie je neskoro)“. Na spoločnom stretnutí som sa teda zoznámil s Karolom a Ivanom, ktorí mi nielen ukázali výsledky dlhoročnej práce, ale s obrovskou profesionalitou ma upozornili na všetky chyby a detské choroby, ktoré pri kreovaní systému urobili a museli ich odstrániť. Nič predom mnou neskrývali, nezatajovali, všetko, čo som potreboval vedieť mi poskytli. Bol som prekvapený, že ani náhodou mi nenaznačili, že to je ich „know-how“. Vedeli čo robia, vedeli, že osvedčené riešenia v jednej komunite sa nemusia osvedčiť v komunite inej, hoci vzdialenej len necelých sto kilometrov na sever. Vedeli, že úspech práce s obyvateľmi na okraji spoločnosti si vyžaduje nie jedného nadšenca, ale aj politickú podporu na lokálnej úrovni, viac osvietených ľudí v komunite a sieť navzájom spolupracujúcich organizácií, ktoré vstupujú do partnerskej spolupráce. S odstupom času môžem potvrdiť, že postupovali veľmi správne, potvrdili mi smer plavby, nechali ma slobodne plávať našou oravskou loďkou bezdomovectva. Keď bolo treba, pomohli mi z loďky vyčerpať prebytočnú, niekedy aj neprajníkmí a aj samotnými klientmi, naliatu vodu. Naša spolupráca sa stala vzájomne obohacujúca. Zariadenia krízovej intervencie v našom meste zdieľajú názov STOP, ŠANCA, KOTVA, NÁDEJ a aj Ivan s Karolom – priekopníci systému motivačného bývania na Slovensku neskôr od nás prevzali niektoré praxou osvedčené metódy, resp. nástroje sociálnej práce s cieľovou skupinou obyvateľov bez prístrešia. Neverím v náhody. Verím, že tam, kde sa pácha dobro, tam sa dejú malé zázraky, tam aj plot zjednocuje, tam si ľudia vzájomne pomáhajú, tam láska nezávidí a dobrom sú infikovaní ďalší a ďalší. Verím aj tomu, že Ivan na to všetko stále dohliada a tých, čo sa tu ešte trápime s implementovaním legislatívy a štandardami kvality, vhodným spôsobom usmerňuje a povzbudzuje. Verím, že výsledkom je aj táto kniha, ktorú Karol ponúka verejnosti. Ponúka pohľad do minulosti, model rokmi osvedčeného systémového riešenia práce s obyvateľmi bez prístrešia, ponúka reálny pohľad na plavbu po rozbúrenom a zmaterializovanom mori, kde je aj dnes veľa ľudí hodených cez palubu. Ponúka riešenia pre tých, ktorí chcú doplávať na malé ostrovčeky s názvom „človečina“, ale aj pre tých, ktorí sú im pripravení na brehu podať pomocnú ruku a sú povolani na týchto ostrovčekoch pracovať a poskytovať im profesionálny servis.

Banskobystrická odysea je priam učebnicový príklad spolupráce (súčasnou terminológiou vyjadrené) verejných a neverejných poskytovateľov sociálnych služieb, alebo inak povedané štátnych samosprávnych a mimovládnych organizácií. Partnerstvo

môže vzniknúť na papieri, ale neprinesie žiadne ovocie. Partnerstvo, ktoré prináša ovocie však vzniká cez konkrétnych ľudí, zamestnancov inštitúcií, odborníkov, dobrovoľníkov. Týchto ľudí podnecovali na spoluprácu dvaja páchatelia dobra, ktorých na začiatku rozdeľoval plot a spôsobili, že ich príbeh pokračuje aj v iných lokalitách na Slovensku. Aj v iných lokalitách už rúcajú ploty a predsudky dúfajúc, že im nikdy na dvere nezaklope jedna veľmi stará pani, pani CHUDOBA.

Ing. Jozefa Gruchalák  
Dolný Kubín

## ÚVOD

Sám si kladiem otázku, prečo píšem nasledovné riadky a state. Možno preto, aby sa zachytilo obdobie budovania, udržania a dúfajúc v napredovanie a zachovanie našej sietí zariadení. No možno aj z dôvodu, aby sa nezabudlo, kto v našom meste dané veci budoval a zabezpečoval, lebo čas býva neúprosný a niektorí jedinci si perie iného radi dávajú na svoj vrub. To, čo viem je určite to, že pri tohtoročnom 25. výročí založenia pomoci pre ľudí bez domova si chcem spomenúť na svojho partnera, súputníka Ivana Šedibu, s ktorým sme to celé začali formovať do podoby dnešných sietí pomoci.

Pravda je, že v roku 1993 vznikla prvá nocľaháreň, ktorá sa nachádzala na Bočnej 9 v Banskej Bystrici. Vznikla spojením síl vtedajšej štátnej správy – Okresného úradu, Mestského úradu, Diecéznej charity a Územného spolku Slovenského Červeného kríža v Banskej Bystrici. Mesto poskytlo budovu, štát financie na prevádzku, v zmysle vtedy platnej legislatívy, charita nábytok. Zriaďovateľom tejto služby, ktorú vtedajšia legislatíva nepoznala bol Slovenský Červený kríž. Platné zákony ešte nechýrali o krízovej intervencii, nepoznali jednotlivé typy zariadení. Stalo sa tak až o pätnásť rokov neskôr aj vďaka našim zariadeniam. Súčinnosť organizácií s logikou spájania a dopĺňania sa funguje dodnes, a je to asi najlepší variant smerujúci k udržateľnosti a rozvoju. Počas dvadsiatich piatich rokov sa nám toho podarilo veľa vybudovať a v mnohých prípadoch sme sa učili od samotného života aj my sami.

Cieľom publikácie je zachytiť v priereze času všetko to, čo sa nám s Ivanom, ale aj s jeho nasledovníkmi a ďalšími spolupracujúcimi organizáciami a ľuďmi, podarilo vybudovať. Zároveň má ambíciu byť popularizátorom krízovej intervencie ako zaujímavej oblasti sociálnych služieb, ktorá nie je monotónna, jednotvárna, ale dynamická a mnohoraká. Počas dlhých rokov budovania a udržiavania sietí nám neostával čas na „public relations“ o našich snahách, skúsenostiach, resp. zažitých veciach a všeobecne o práci s týmito cieľovými skupinami. Venovali sme sa len tým, ktorí za nami prišli z iných miest a krajov, ale aj študentom, ktorí u nás absolvovali prax. Ostáva len dúfať, že každému to aspoň trochu naplnilo očakávania a pomohlo pri „páchaní dobra“. Tak sme to s Ivanom sporadicky nazývali...

Pri spomínanom plote nocľahárne sme sa s Ivanom nielen stretli, ale začali sme uvažovať o tom, ako by sa mala zdokonaľiť naša práca s touto kategóriou ľudí. Viedli sme nekonečné rozhovory o tom, čo by sme ešte mohli skvalitniť a ako lepšie pomáhať ľuďom bez domova. Na prelome rokov 1994 – 1995 sme spoločne vypracovali projekt „Systém resocializácie bezdomovcov“, ktorý dňa 28. apríla 1995 schválilo pod č. 67/95 – Mestské zastupiteľstvo v Banskej Bystrici ako aj Územná rada Slovenského Červeného kríža v Banskej Bystrici. Projekt naznačoval budúce smerovanie, ktoré je platné dodnes, a potrebu komplexného systému resocializácie ľudí bez domova založeného na troch základných princípoch – vnútorná motivácia klienta, zvyšovanie kreditu a akceptácia, že každý býva v tom, na čo má. Podrobnejšie sa tomuto systému budem v knihe ešte venovať.

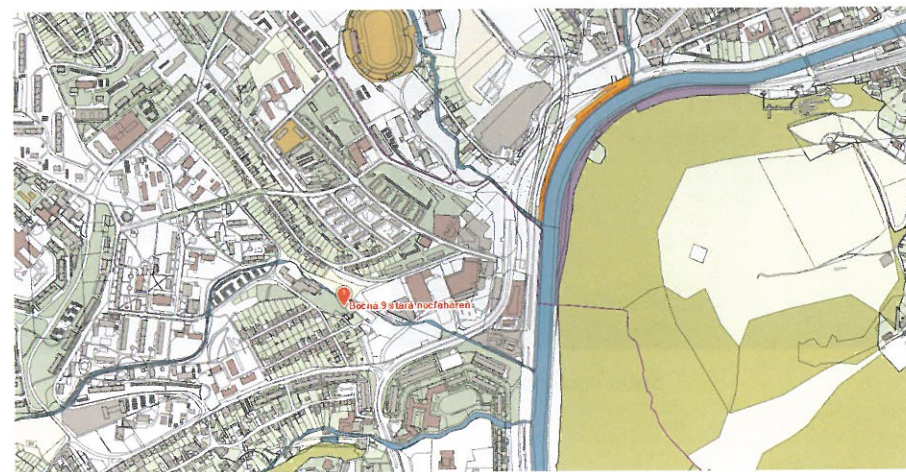
Väčšina toho, čo bude popísané v tejto knihe by sa nám s Ivanom nepodarila zrealizovať, keby sme neboli presvedčení, že ľuďom sa oplatí pomáhať. Samozrejme v logickej miere a za stanovených podmienok zásluhovosti. Veľká vďaka patrí aj mestu Banská Bystrica, Slovenskému Červenému krížu a všetkým tým, s ktorými sme sa počas budovania a aj po ňom stretli, a ktorí nás podporovali mentálne, ale aj materiálne. Po nečakanom ochorení Ivana Šedibu (r. 2007) a jeho následnom odchode z tohto materiálneho sveta († 2012), sme mali to šťastie v nešťastí, že sa našli ľudia, ktorí vedeli pokračovať v jeho šľapajach a boli ochotní zdieľať naše myšlienky. Sieť nielenže funguje, ale je vždy dopĺňaná aktuálnymi potrebami, ktoré nám, a hlavne klientom, život prináša. Vďaka všetkým dobrým ľuďom, ktorí sa priamo alebo nepriamo podieľali na tom, aby všetko fungovalo, sme mohli a môžeme pomáhať tým, ktorí sú na odkázaní. Ostatné sa dozviete v ďalších riadkoch tejto publikácie.

## Nocľaháreň „Večierka“, Bočná 9, Banská Bystrica

Ako som už v úvode naznačil, nocľaháreň „Večierka“ bola zriadená v roku 1993 Územným spolkom Slovenského Červeného kríža (ÚzS SČK) v Banskej Bystrici (Ivan Šediba), štátu – Okresného úradu v Banskej Bystrici (v tom čase Ing. Mária Filipová), mesta – Mestského úradu v Banskej Bystrici (v tom čase Anna Jakabová) a Diecéznej charity Banská Bystrica (v tom čase PaedDr. Michal Mikula).

Mesto poskytlo objekt s pozemkom, štát financovanie a charita nábytok. ÚzS SČK bol zriaďovateľom. Každodenne sa staral o poskytovanie pomoci ľuďom bez domova, ktorí o túto službu prejavili záujem. Vo vzniknutej nocľahárni plynul život, a ako sa hovorí, aj strasti i radosti každodenného bytia. Začiatkom roku 1994 nás s Ivanom Šedibom dal dokopy plot, ktorý ľudí väčšinou rozdeľuje. Nás naopak spojil. Dôvodom nášho prvého stretnutia bol poškodený plot na nocľahárni, ktorý bolo treba opraviť a nebolo za čo...

Neviem, aká magická či vesmírna sila nás dala „dokopy“. A to nielen pre inkriminovaný plot, ale aj preto, aby sme sa, ako bývalo na dedinách zvykom, pri tom plote aj porozprávali a lepšie poznali. Ak má mať plot aj tento význam, tak sme ho do „puntíku“ naplnili. V publikácii, ktorú sme spolu s Ivanom písali pri desiatom výročí práce s bezdomovcami, a ktorú si dovoľím v závere tejto novej knihe uviesť v prepise, sú spomenuté aj niektoré veselé príhody spojené s týmto objektom a životom v ňom. Kopírovať predošlé texty a len ich rozširovať stráca na autentickejšť, a tak som sa rozhodol prepojiť už povedané a napísané. Pre historické zachovanie je potrebné starú nocľaháreň vsadiť do mestského priestoru, v ktorom fungovala predtým. Fotografiami si tak o nej môžete vytvoriť predstavu.



Stará nocľaháreň „Večierka“ sa nachádzala v nerušenom prostredí pod niekdajším cintorínom, od Okresného riaditeľstva Policajného zboru vzdialená vzdušnou čiarou približne dvesto metrov. Bol to domček s dvomi miestnosťami, malou kuchynkou a sociálnymi zariadeniami - záchodom so sprchou. Pri domčeku bola umiestnená unimobunka, ktorá slúžila pre službukonajúcich zamestnancov ÚzS SČK. Prevádzka fungovala v režime ako dnes. Príchod na nocľah bol vo večerných hodinách a opustenie nocľahárne ráno, no až potom, čo si každý klient po sebe upratal.

Súčasťou objektu bol malý sad s ovocnými stromami, ktorý, v čase keď fungovala, mal za pekného počasia až rozprávkový imidž.



Stará nocľaháreň „Večierka“ / rok 1994

Čas býva neúprosný. Tak, žiaľ, dopadla aj naša stará nocľaháreň. Modernizácia si vyžiada svoje obete - na tomto území má byť v ďalekej budúcnosti vybudovaná miestna komunikácia a kruhový objazd bude pretínať objekt starej nocľahárne, resp. to, čo po nej ostalo.



V tejto časti prinášam náš pohľad na problematiku, ktorú sme riešili v roku 1994. Práve vtedy sme začali rozvíjať myšlienku ako „neskryt“ spoločenský problém len do nocľahárne, ale ako systematicky riešiť status bezdomovcov (dnes ľudí bez domova). Veľa vecí sa v danej oblasti nezmenilo. V tom období neexistovali žiadne odborné state či štúdie, Slovensko nemalo s touto témou skúsenosti, o ktoré by sme sa mohli oprieť. A tak sme išli s „kožou na trh“. Uvedomovali sme si, že budeme musieť vychytať a časom vyliečiť všetky „detské choroby“, ktoré nás postretnú pri realizácii našich zámerov. Texty sú v pôvodnom znení, preto žiadam o zhovievavosť pri niektorých terminologických vyjadreniach a vtedajších názoroch.

**PROJEKT: „Systém resocializácie bezdomovcov“**, autori: Ivan Šediba, riaditeľ ÚzS SČK Banská Bystrica a Mgr. Karol Langstein, vedúci referátu sociálnych vecí MsÚ Banská Bystrica.

*dňa 28. apríla 1995 schválilo pod č. 67/95 – Mestské zastupiteľstvo v Banskej Bystrici*

*(výňatok z pôvodných textov z roku 1995)*

V súčasnom období sa prejavujú problémy na úseku starostlivosti o sociálne slabšie skupiny občanov, ktorí nemajú, či už z objektívnych alebo subjektívnych dôvodov, možnosť riešiť svoju zložitú sociálnu situáciu, ktorá v mnohých prípadoch hraničí s uspokojovaním ich základných životných potrieb. Ide o občanov, ktorí nemajú založené vlastné rodiny, dlhé roky pracovali mimo svojho trvalého bydliska, kde sa nevracali, lebo ubytovanie mali zabezpečené v ubytovni zamestnávateľa. Po prepustení zo zamestnania stratili možnosť pobytu v ubytovni a ocitli sa v zložitej, často až neriešiteľnej situácii.

Ďalšiu, pomerne zložitú skupinu tvoria spoločensky neprispôsobení občania, najmä občania vracajúci sa z výkonu trestu odňatia slobody. Pri dlhšom pobyte vo výkone trestu stratia spravidla kontakt s rodinou a ich životní partneri si často zariadia život podľa vlastných predstáv a nájdu si iných partnerov. Občan vracajúci sa z takéhoto zariadenia v podstate stráca svoje rodinné zázemie. Ak sa nevie v čo najkratšom čase so situáciou vyrovnáť a zabezpečiť si zamestnanie a ubytovanie, zostáva na ulici bez základných existenčných prostriedkov. Väčšinou je to začiatok odchodu do „nenávratna“, k páchaniu kriminality prerastajúcej do recidívy – agresívne typy, alebo uzatvorenia sa do vlastnej ulity bez záujmu o okolie, prepadnutie alkoholu či inej omamnej látky, prípadne riešenie problému samovraždou – únikové typy. V súčasnej dobe sa dostáva do popredia problém adaptácie sa do spoločnosti mladých ľudí po dovŕšení 18 roku, ktorí strávili dlhé obdobie, niekedy aj celý život, v ústavoch sociálnej starostlivosti. Po dovŕšení 18 roku sú odkázaní sami na seba

a v mnohých prípadoch nemajú žiadne zázemie, pod ktorým chápeme ubytovanie a pomoc pri vyhľadávaní pracovných príležitostí, resp. uplatnenie si zákonných dávok.

Východisko vidíme v ucelenom systéme resocializácie bezdomovcov a v zriadení sociálneho strediska poskytujúceho sociálne bývanie v priamej nadväznosti na poskytovanie pracovného servisu a poradenskej činnosti za spolupráce štátnych, neštátnych a charitatívnych organizácií zaoberajúcich sa sociálnou problematikou. V jednotlivých projektoch (viď príloha) sa zaoberáme každou hore uvedenou skupinou sociálne postihnutých jedincov.

Každý projekt je vypracovaný v zmysle platnej legislatívy, konkrétne v zmysle zákona č. 543/90, § 27, ktorý určuje štátnym, neštátnym a charitatívnym organizáciám zriaďovať v súčinnosti strediská sociálnej starostlivosti. Vychádzajú z Programového vyhlásenia vlády SR z januára 1995, v ktorom sa pojednáva o danej problematike.

### **Potreba komplexného systému riešenia problematiky**

Výrazným znakom súčasnej spoločnosti je výskyt a šírenie sa sociálno-patologických javov (od drobných problémov, priestupkov až po vážnejšie delikty, kriminalitu či toxikomániu a užívanie iných zdravie ohrozujúcich látok).

Tieto javy pôsobia deštruktívne, zasahujú do života rodín, rôznych sociálnych skupín i do života jednotlivcov. Je nimi ohrozená najmä komunita jednotlivcov, spoločensky nazývaná „neprispôbení občania“, ktorá svojím spôsobom života je menej odolná voči rôznym nežiadúcim vplyvom a faktorom, ale i viac náchylná hľadať riešenia svojich problémov neadekvátnymi cestami.

Nevyhnutnosť vybudovania účinného komplexného systému prevencie sociálnej patológie a následnej resocializácie tejto skupiny obyvateľstva, nestratila nič zo svojej aktuálnosti ani v dnešných podmienkach. Varovné indikátory vyplývajúce z prudkého nárastu výskytu delikvencie a kriminality za posledné obdobie sú jednoznačným signálom toho, že pluralistické demokratické usporiadanie našej spoločnosti si vyžaduje bezodkladné zintenzívnenie úsilia na znižovanie výskytu tejto skupiny obyvateľstva.

Sociálno-patologické javy majú svoje špecifikum v tom, že majú dlhú genézu a vo väčšine prípadov sa dostávajú do centra pozornosti až vtedy, keď nadobudnú neúnosné rozmery a stávajú sa vážnym spoločenským problémom.

### **Spoločenské výhody pri realizácii projektov**

Ťažisko výhod pri realizácii projektov je v zvýšení odolnosti pri riešení problémových situácií zo strany jednotlivca, zníženie páchania trestnej činnosti, vzniku sociálno-patologických javov, možnosť pracovného uplatnenia sa s pocitom dočasne vytvoreného zázemia, ktoré umožňuje upriamenie sa na vyhľadávanie

trvalých pracovných príležitostí, zníženie nákladov na pomoc v prípade neskorého podchytenia. V prípade riešenia problematiky bezdomovcov v rámci systému resocializácie je možné využitie ich pracovného potenciálu pri vykonávaní menej atraktívnych prác, ktoré sú spoločensky prospešné (napr. zberné práce, brigádnická činnosť, výpomocné práce a pod.).

Projekty majú charakter regionálneho rozvoja a v prípade úspešnosti môžu slúžiť ako vzor pre ostatné regióny, a tým nadobudnú celospoločenský charakter rozvoja v oblasti sociálnej starostlivosti.

## **DIAKRITICKÝ SYSTÉM ČLENENIA BEZDOMOVCOV**

### **Človek ako bio-psycho-sociálna bytosť**

Človek prichádza na svet ako jedinečná osobnosť na základe svojej telesnej a duševnej schránky. Na základe spojenia chromozómov matky a otca je vytvorený jedinec s neopakovateľnými genetickými danosťami. Jeho postnatálny vývoj a rozvoj daností, vlôh a rôznych vlastností osobnosti zaručuje ešte väčšiu variabilitu jedincov.

Pre každého človeka je však dané prežívanie v troch úrovniach:

- biologickej
- psychologickej
- sociálnej

Biologická úroveň znamená fyzickú stránku života jedinca, jeho zdravotný stav po stránke funkčnosti telesných orgánov (pohybové ústrojenstvo, tráviaca sústava, objem pľúc či svalovej hmoty a pod.).

Psychologická úroveň znamená duševnú stránku života jedinca, jeho zdravotný stav po psychickej stránke (mentálny – retardácia, debilita, imbecilita, ale aj úroveň inteligencie, vlohy, vzdelateľnosť a pod.).

Sociálna úroveň znamená spoločenskú stránku života jedinca, jeho schopnosť existovať v rôznych spoločenských skupinách (adaptabilita, kvalita interpersonálnych interakcií a pod.).

Každá z týchto sfér je pre človeka rovnako dôležitá a postih niektorej z úrovní nepodrobený včasnej diagnostike a terapii sa prejaví následným postihom ostatných sfér (napr. telesne postihnutý sa musí vyrovnáť s reakciami okolia na jeho hendikep a opačne, spoločensky neprispôbený bez strechy nad hlavou a stravy sa po určitom čase po zdravotnej stránke zlomí a pod.).

**Bezdomovec** je človek, ktorý sa na základe vzniknutých príčin ocitol na periférii spoločnosti, stratil domov, tým aj zázemie a nemá možnosť ubytovania. Do tejto skupiny postihnutého obyvateľstva patrí široké spektrum obyvateľstva, ktoré môžeme členiť na základe veku, pohlavia, vzdelania a pod. Túto skupinu zastupujú všetky varianty spomínaného možného členenia, či už sa jedná o vysokoškolsky vzdelaného človeka alebo človeka so základným vzdelaním, mladého alebo starého, muža alebo ženu a pod. Z toho vyplýva, že bezdomovcom sa môže stať každý z nás, ak nezvládneme spleť náročných životných situácií, ktoré nás môžu postretnúť. V nasledovnej časti sa budeme zaoberať *príčinami vzniku bezdomovectva*, ktoré môžeme rozdeliť do štyroch hlavných kategórií.

#### **1. Rodina**

#### **2. Práca**

#### **3. Závislosť na alkohole, iných omamných látkach a patologické hráčstvo**

#### **4. Prepustenci**

#### **1. Rodina**

Jednou z možných príčin vzniku bezdomovectva je v dnešnej dobe početná rozvodovosť, ktorá má stúpajúcu tendenciu. V mnohých prípadoch musí v dôsledku rozvodu jeden z rodičov opustiť spoločnú domácnosť, aj keď mu súčasná legislatíva umožňuje poskytnutie náhradného ubytovania, ktoré musí poskytnúť bývalý partner. Koná tak v záujme maloletých detí alebo z dôvodu neznesiteľných vzťahov s bývalým partnerom.

Početnou skupinou spadajúcou do tejto kategórie sú občania a mládež, ktorí žijú v spoločnej domácnosti s rodičmi a nemajú vyhladky získať byt alebo ubytovanie. Medzi rodičmi a deťmi dochádza ku generačným rozporom (názorovým, existenčným atď.), ktoré vedú k odchodu z domácnosti.

#### **2. Práca**

V súčasnej dobe sa rozrastá množstvo prípadov, keď sa občan vracia z dlhodobého pobytu v zahraničí alebo z pobytu mimo trvalého bydliska, kde pracoval a mal zabezpečené ubytovanie u zamestnávateľa. Po prepustení zo zamestnania alebo v dôsledku zrušenia ubytovne stratil možnosť bývania. Ďalšou skupinou sú nezamestnaní občania, ktorí zo zákona nemajú nárok na plynúce dávky sociálneho zabezpečenia a v prípade, že sa nezamestnali boli odkázaní odpredávať svoj majetok. V tomto prípade treba rozlišovať príčiny nezamestnanosti, či už sa jedná o *nezáujem o robotu*, alebo o *nedosiahnuté vzdelanie*.

#### **3. Závislosť na alkohole, iných omamných látkach a patologické hráčstvo**

Do tejto kategórie môžeme zaradiť najpočetnejšiu časť bezdomovcov. Požívaním alkoholických nápojov a iných omamných látok a patologickým hráčstvom sa často postihnutý človek dostane do konfliktu s rodinou a blízkym okolím, ktoré ho po prekročení únosnej hranice odmietne a odvráti sa od neho. Príčiny riešenia vzniknutých náročných životných situácií týmto spôsobom sú rôzne, či už sú to existenčné problémy, strata rodiny, strata zamestnania, vidina ľahkého zbohatnutia a pod.

Obdobným spôsobom môže nastať zlé členenie životných nákladov a neschopnosť zabezpečiť si prostriedky na základné životné potreby.

#### **4. Prepustenci**

Pod týmto všeobecným pojmom chápeme ľudí prepustených z *ústavov*, či už z Ústavu zboru väzenskej a justičnej stráže, alebo z Ústavu sociálnej starostlivosti. Po ukončení uloženého trestu odňatia slobody sa v mnohých prípadoch prepustenci nemajú kde vrátiť, či z dôvodu rozpadu rodiny, alebo z iných dôvodov.

Po dovŕšení 18 r. sa chovanci z Ústavov sociálnej starostlivosti vo väčšine nemajú kde vrátiť, stratili domov aj zázemie. Dôvodom môže byť nechota zo strany chovanca vrátiť sa do prostredia, z ktorého bol vyňatý alebo sa nemá kde vrátiť. V týchto prípadoch je odkázaný sám na seba a v prípade absencie pomoci si ťažko nájde ubytovanie a s tým spojené pracovné uplatnenie alebo naopak.

Na záver je potrebné konštatovať, že tieto kategórie bývajú v mnohých prípadoch prepojené a tým sa sociálny postih ešte viac prehľbuje.

### **ÚROVNE RESOCIALIZÁCIE**

Ak chápeme resocializáciu ako proces tvorby sústavy a realizácie opatrení štátu a spoločnosti, ktoré smerujú k znižovaniu jej výskytu, resp. k neutralizácii príčin a podmienok jej vzniku, potom je potrebné rozlíšiť 3 základné úrovne jej uskutočňovania.

#### **1. Primárna úroveň**

Zahrňuje vytváranie optimálnych podmienok pre telesný, psychický a sociálny vývin jednotlivca.

Zabezpečovanie týchto podmienok a predpokladov je celospoločenská úloha, ktorá má byť zahrnutá do programov zdravotnej a sociálnej politiky štátu.

## 2. Sekundárna úroveň

Zachytáva vznik porúch sociálneho a psychického vývinu v počiatočnom štádiu a okamžite zabezpečuje potrebné opatrenia pre ohrozených jednotlivcov. Na tejto úrovni by sa mali v súčinnosti angažovať štátne, samosprávne a neštátne subjekty zaoberajúce sa sociálnou starostlivosťou o takýchto občanov.

## 3. Terciálna úroveň

Predchádza zhoršovaniu stavu, recidívam a znižuje následky sociálno-patologických javov. Na tejto úrovni by sa mali uplatňovať predovšetkým úzko špecializovaní odborníci.

### Analýza súčasného stavu sekundárnej úrovne resocializačného procesu

V úvode je nutné uvedomiť si, že výskyt tejto kategórie obyvateľstva, vzhľadom na súčasný stav spoločnosti, narastá. V dnešnej dobe na území mesta Banská Bystrica je evidovaných 60-70 bezdomovcov, čo je iba relatívny počet. V skutočnosti sa výskyt pohybuje vo vyššom počte.

Súčasná zariadenia ako nocľaháreň „Večierka“ a Azylový dom môžu z tohto počtu pokryť 22 bezdomovcov, čo predstavuje 13,2 % až 15,4 % z celkového počtu evidovaných bezdomovcov.

V prípade získania požadovaných objektov (Podlavická cesta 41 a Turistická ubytovňa, Tulska ul.) je možné pokryť túto kategóriu obyvateľstva na cca 100 % s tým, že by boli klienti komplexne zapojení do resocializačného systému.

Je potrebné uviesť, že Azylový dom a z globálneho hľadiska ani nocľaháreň „Večierka“, nedokážu poskytovať nocľah a ubytovanie pre ženy a rodiny, čo je zo sociologického hľadiska absentujúci faktor v resocializačnej činnosti.

## SYSTÉM RESOCIALIZÁCIE BEZDOMOVCOV

Pri komplexnom systéme resocializácie musíme predkladaný systém rozdeliť do troch kategórií:

### 1. kategória resocializácie

Do tejto kategórie spadajú bezdomovci žijúci asociálnym spôsobom života. Sú to ťažko začleniteľní jedinci. Bez pomoci druhých nie sú schopní začleniť sa do spoločnosti.

Na záchyt bezdomovcov v tomto štádiu by mali slúžiť **nocľahárne**, v ktorých vychovávateľa na základe postupných krokov vedú túto komunitu k nadobudaniu základných návykov (hygienických, zdravotných a spoločenských) a informujú klientov o možných poskytovaných službách a o možnom riešení ich situácie.

### 2. kategória resocializácie

Do tejto kategórie spadajú bezdomovci, ktorí prejavili ochotu žiť „normálnym spôsobom života“, a nie asociálnym a bezcieľným spôsobom života. Sú to jedinci, ktorí sa chcú zapojiť do spoločenského života aj tým, že budú vytvárať spoločenské hodnoty svojou prácou. Sprostredkovanie práce zabezpečí zriaďovateľ v spolupráci s Okresným úradom práce (OUP) a v súčinnosti s ostatnými subjektmi pôsobiacimi v sociálnej sfére.

Hlavným druhom vykonávaných prác budú verejnoprospešné práce, brigádnická činnosť, výpomocné práce atď. Popri vykonávaní uvedených prác budú podľa výberu v súčinnosti s OÚP prebiehať rekvalifikačné kurzy (vedomostné, zručnostné a pod.) Bezdomovci nachádzajúci sa v tejto kategórii budú ubytovaní v soc. ubytovni „Nádej-Šanca“ s možnosťou celodenného ubytovania.

### 3. kategória resocializácie

Do tejto kategórie budú začlenení bezdomovci, ktorí si našli zamestnanie, ale nemajú možnosť ubytovať sa v podnájme alebo ešte nezískali byt. Pre túto kategóriu bude slúžiť Azylový dom. Tento systém, ktorý aspiruje na naozaj systémové riešenie otázky musí rešpektovať tieto zásady:

1. *Komplexnosť* – praktické využitie všetkých vhodných metód centrovanej na elimináciu počtu obyvateľstva tejto skupiny.
2. *Koordinovanosť* – tzv. postupné vybudovanie koordinačného systému, ktorý by vylučoval duplicitu činností jednotlivých inštitúcií pôsobiacich v soc. sfére, na báze účelnej alebo adresnej pomoci.
3. *Kontinuitasť* – zabezpečenie potrebnej starostlivosti od vzniku až po elimináciu sociálno-patologických javov.
4. *Multiinštitucionálnosť* – tzn., že resocializáciu bezdomovcov bude realizovať tím zložený z erudovaných pracovníkov (rozličných profesií), ktorý bude konštituovaný zo všetkých zainteresovaných inštitúcií.

Cieľom projektu je lepšie sociálne začlenenie sa do spoločnosti zanedbaným alebo okrajovým komunitám – bezdomovcom.

V procese sebauvedomenia sa, občania nachádzajúci sa v tejto skupine obyvateľstva si musia uvedomiť, čo môžu urobiť pre seba a spoločnosť z vlastnej iniciatívy za pomoci pracovníkov pracujúcich v systéme resocializácie.

Výsledným efektom resocializácie je jedinec, ktorý je sociálne zdatný a vie sa postarať sám o seba, zabezpečovať si svoju budúcnosť bez pomoci pracovníkov pôsobiacich v systéme resocializácie, to znamená na báze ústupu paternalistického spôsobu vedenia sociálnej pomoci.

### **NÁROČNÉ ŽIVOTNÉ SITUÁCIE**

Sú to situácie, ktorých riešenie kladie na jedinca vysoké požiadavky a on ich nie je schopný riešiť obvyklým postupom.

Podľa náročnosti ich delíme:

*Extrémne náročné* – vyvolávajú závažné poruchy správania sa a vážne narúšajú jeho osobnosť, to znamená, že sú patogénne.

*Veľmi náročné* – vyvolávajú stav konfliktu, frustrácie, prípadne stres.

*Jednoduché* – cieľ sa nedá dosiahnuť bežnými spôsobmi.

*Odolnosť* voči náročným životným situáciám závisí od viacerých činiteľov, pričom ovplyvňovanie činiteľov korekciou vychovávateľov je jedným z bodov zámeru projektu.

Medzi najpodstatnejšie činitele patria: vrodené vlastnosti organizmu, vek, životné a osobné skúsenosti, skúsenosti z ranného detstva, momentálny stav psychiky a organizmu, priaznivé spoločenské vzťahy, uvedomelá autoregulácia, pozitívne myslenie, sila motivačných činiteľov, postavenie v kolektíve, individuálna aktivita atď.

### **Formy vyrovnávania sa s náročnými životnými situáciami**

Všeobecne možno formy vyrovnávania sa odvodiť od osobnostných charakterových črt jedinca. Delíme ich na tri základné skupiny techník:

#### *Techniky odvodené od agresie*

- primárna forma – priama agresia
- egocentrickosť – upútanie pozornosti
- identifikácia – stotožnenie
- projekcia – prisudzovanie
- kompenzácia – vyrovnávanie
- racionalizácia – rozumové zdôvodnenie

#### *Techniky odvodené od úniku*

- izolácia – osamotenie
- regresia – návrat k vývojovo nižšiemu stupňu
- fixácia – ustrnutie
- negativizmus – vzdorovitosť

Špeciálne formy úniku: denné snenie, únik do choroby, samovražda (extrémna forma).

*Technika potlačenia a popretia* – spočíva v potlačení motívu a predstavy, ktoré sú v rozpore s jeho vedomím a spoločenskými normami (jedinec úplne poprie nepríjemné fakty, s ktorými si nevie poradiť a správa sa akoby neexistovali).

Metodika *skupinovej práce* s bezdomovcami všeobecne zahŕňa dva spôsoby:

- forma práce *s homogénnou skupinou* bezdomovcov smerujúca k riešeniu globálnych problémov danej skupiny v nadväznosti na poznatky a skúsenosti z individuálnej práce vychovávateľov,
- forma práce *s nehomogénnou skupinou*, kde je niekoľko bezdomovcov začlenených do skupiny občanov s inými problémami. Pri tejto práci však skupina už rieši konkrétny problém ďalšej činnosti (napr. možnosť pracovnej činnosti – zamestnania), jej prospešnosť je však v *nových interpersonálnych vzťahoch*. Práve nové interpersonálne vzťahy prispievajú k zmene postojev a hodnôt u jednotlivcov.

Metodika *individuálnej práce* najmä v počiatkoch si vyžaduje značnú zdatnosť vychovávateľov, pričom pri odkrývaní primárnych príčin je využívaný najmä *cielený rozhovor*. Pre zaujatie správneho postoja vychovávateľa je popri psychologických zdatnostiach potrebná znalosť o poskytovaní pomoci orgánmi štátnej správy, samosprávy a neštátnych subjektov pracujúcich v sociálnej sfére.

Pri riešení problematiky bezdomovcov je potrebné mať neustále na pamäti, že sa jedná o *spoločenský problém* zahrňujúci relatívne veľkú skupinu obyvateľstva a z toho vyplývajúcu problematiku voľby skupinovej či prípadovej (individuálnej) práce s pozitívami a negatívami, ktoré možno zovšeobecniť:

*Skupinová práca zahrňuje väčší počet klientov, je však všeobecnejšia, zatiaľ čo prípadová – individuálna práca rieši konkrétny problém jednotlivca, je však určená iba pre jedného klienta, preto je aj časovo náročnejšia*. Vychádzajúc z daných predpokladov značnú úlohu hrá vhodné skĺbenie individuálnej – prípadovej práce a skupinovej práce.

Značný aspekt pre efektivitu práce má priebeh *skupinovej dynamiky* u klientov zariadenia. Vhodne cielená skupinová dynamika môže vyústiť do stavu, kde najaktívnejšia vrstva skupiny bude nápomocnou zložkou vychovávateľov pre vytvorenie interných dimenzií a duch skupiny akceptujúci líniu resocializácie bude jedným z *motivačných činiteľov* samotnej resocializačnej činnosti.

Pri globálnom riešení bezdomovectva sa vyskytuje aj problematika občanov bez miestnej príslušnosti, u ktorých absentujú doklady osobnej totožnosti, čo si vyžaduje spoluprácu s inými rezortmi. Je podstatné uvedomiť si, že človeku bez miestnej príslušnosti nemožno vyplácať podporu v nezamestnanosti a zákonné dávky sociálnej starostlivosti.

### **Doporučený pracovný systém – trojstupňový systém**

Všeobecná výhoda daného systému spočíva:

- aspekt časový – daný systém poskytuje možnosť rýchlej práce s klientom a diferencovaný postoj ku klientovi akceptujúci jeho potenciál (schopnosti),
- aspekt rozšírenia spektra pohľadu – hlbšie sprostredkovanie informácií o danej problematike,
- motivačný aspekt – založený na vzájomných interakciách a interpersonálnych vzťahoch zúčastnených klientov,
- dynamizačný aspekt – priebeh skupinovej dynamiky ako aj samotné vrstvenie skupiny aktivujú (reaktivujú) klienta.

Dôležitým aspektom v resocializačnom procese je zároveň minimalizácia možného opätovného sociálneho postihu, čo si vyžaduje *poskytnutie informačného servisu o možných pracovných príležitostiach*, zároveň aj možnosti rekvalifikácie. Systém rekvalifikácie vzhľadom na nehomogénnosť vedomostnej úrovne skupiny by mala obsahovať možnú rekvalifikáciu v smere *rastu vedomostnej úrovne, zručností alebo rastu fyzických schopností*.

Spôsob potenciálnej pracovnej činnosti klientov možno zhrnúť do štyroch základných okruhov:

- *Pracovné zmluvy* v organizácii, kde ponuka pracovných miest prevyšuje dopyt (tzv. nezaujímavé profesie) – pri tomto okruhu je vhodné zvoliť systém zmlúv o zmluve pre možné pracovné zaradenie.
- *Sezónne práce* – forma dohôd o vykonaní práce alebo pracovnej činnosti.
- *Forma verejno-prospešných prác a spoločensky účelných pracovných miest* v priamej kooperácii s úradmi práce (napr. poriadkové brigády – upratovacie čaty).
- *Zamestnanie u zriaďovateľa resocializačného zariadenia*, ktorého utilita je v hlbokom poznaní možností a hrozieb danej skupiny občanov.

Alternatívny spôsob zamestnania je vytvorenie *chránených dielní*.

Základná filozofia ponímania systémovej resocializácie tkvie v troch základných princípoch prežívania a vnímania svojho statusu :

#### **a) VNÚTORNÁ MOTIVÁCIA**

#### **b) BUDOVANIE KREDITU**

#### **c) REÁLNE BÝVANIE – „Každý býva v tom na čo má“**

### Princíp vnútornej motivácie

Siete zariadení sú rozlíšené na kvalitatívnej úrovni v troch stupňoch. Od bazálnej úrovne postupne k zvyšovaniu kvality, avšak pri zachovaní príslušného statusu kvality, ktorý si môžu v reálnom živote zabezpečiť aj vlastnými silami. Bolo by nereálne budovať sieť s vybavením, ktoré si v bežnom živote nemôžu zadovážiť, lebo by to evokovalo uspokojenie sa s tým základným bez vnútornej motivácie ísť do niečoho lepšieho – vyústením čoho by malo byť osamostatnenie sa bez potreby podpory zo strany inštitúcií. V tomto prípade môžeme hovoriť o tom, že aj kvalita prostredia je výchovným činiteľom, ktorý podnecuje k aktivite a zmene spôsobu bytia smerom k zvyšovaniu statusu a utility jednotlivca alebo rodiny.

### Princíp budovania kreditu

Klient svojou aktivitou zabezpečuje sebe resp. rodine zvyšovanie kvality života, čím prejavuje záujem ísť smerom k osamostatneniu. Základným meradlom je zamestnanie sa a zvyšovanie pravidelného príjmu smerujúceho k eliminácii pasívneho postoja, ktorý mu neumožňuje postup v sieti. Tento postoj sa dá zjednodušene chápať aj: „Pomôž sebe svojou aktivitou a spoločnosť pomôže tebe podľa stanovených pravidiel a možností.“ Z tohto princípu vychádza aj ten nasledovný.

### Princíp reálneho bývania

„Každý býva v tom, na čo má.“ Tento postoj jasne hovorí sám za seba. Je nereálne prideľovať ubytovanie resp. byty klientom, ktorých režijné náklady spojené s užívaním ubytovania alebo bytu sú v takej výške, že ohrozujú ich minimálny status života. Opačným postojom by sme si vytvárali balík neplatičov a klientov zaťažených záväzkami, ktoré im neplatením vznikli. Budovaním kreditu dostávajú klienti možnosť bývať v lepších podmienkach, ktoré sú pre nich únosné vzhľadom na ich príjem za predpokladu vyvíjania aktivity.

### Partnerský princíp pri budovaní sietí pomoci

Základom budovania sietí je partnerstvo samosprávy, štátnej správy a neštátnych subjektov. Partnerstvo v určitom zmysle vzniká aj medzi poskytovateľmi služieb a samotným klientom.

**Zariadenia sú dynamickou sieťou,  
ktorá funguje tak smerom nahor ako aj smerom nadol.**

*(koniec výňatku z pôvodných textov z roku 1995)*

Na základe tohto výňatku je možné si vytvoriť obraz o tom, ako sme v tom čase s Ivanom poňali problematiku, a ktorým smerom sme sa uberali. Okrem zmeny niektorej terminológie či pomenovaní je potrebné uvedomiť si, že vtedy platná legislatíva ani len nechýrovala o typoch zariadení, tak ako sú v súčasnosti pomenované napr. v zákone číslo 448/2008 Z.z. o sociálnych službách. Pomenovanie nocľaháreň nebola v žiadnom vtedy platnom zákone a resocializácia sa chápala ako sociologický pojem procesu práce s ľuďmi, a nie ako to vytyčuje v súčasnosti zákon č.305/2005 Z.z. vo vzťahu ku klientom, ktorí mali alebo majú problém so závislosťou. Koniec koncov, ani tento zákon vtedy ešte „nebol na svete“. Môžeme teda s pokojným svedomím konštatovať, že sieť takú ako sme ju dizajnovali a realizovali postupne, podľa toho ako sme získali zdroje, si zachovala základnú filozofiu a nastavenie. Samotná vyššie citovaná definícia efektu resocializácie sa nelíši od našej dnešnej definície krízovej intervencie. Posúďte sami:

**„Cieľom krízovej intervencie je jednotlivec alebo rodina, ktorá sa po poskytnutí intervencií stane samostatnou, integrovanou, nebude potrebovať pomoc sociálnych pracovníkov a úspešne zvládne proces osamostatnenia sa.“**

Tento proces nie je jednoduchý a hlavne vtedy, ak jednotlivec alebo rodina nemali možnosť vnímať a kopírovať dobré vzorce správania sa a konania už počas svojho predchádzajúceho života a detstva.

V krízovej intervencii musí fungovať aj vnútorná dynamika (*vnútorná motivácia*), ktorá je nutná na dosiahnutie cieľa. Musí platiť zásada, že zariadenia by mali byť na takej úrovni, ktorú by si v danom štádiu progresu mal vedieť zadovážiť aj sám klient (*budovanie kreditu – teda zvyšovanie príjmu*) pri akceptácii tretieho princípu z našej filozofie a to – „každý býva v tom, na čo má“. Na to, aby sme mohli úspešne prechádzať životom, by sme mali akceptovať základnú dynamiku života:

PRÁCA A Z NEJ PLYNÚCI PRÍJEM > ADEKVÁTNE BÝVANIE >  
> ADEKVÁTNA KVALITA ŽIVOTNEJ ÚROVNE

Samozrejme, že túto dynamiku by sme mali doplniť o čas pred zamestnaním, a to v ponímaní – zvládnuté vzdelávanie – adekvátne práca – adekvátny príjem – adekvátne bývanie... A možno by sme ju mali doplniť aj o zodpovedné správanie, plánované rodičovstvo a všetko to, čo ovplyvňuje naše žitie (*tu a teraz*) a budúce žitie... V dnešnej dobe by sme mali hovoriť o osobnej zodpovednosti. Zodpovednosť za svoj život a život svojej rodiny, v zmysle ktorej je pozitívna zásluhovosť a zodpovednosť jedinou hybnou silou smerujúcej ku kvalitatívnej zmene života jednotlivca a rodiny. Úplne logicky na to nadväzuje aj dobrý vzor správania

sa a života života v rodine, ktorý automaticky kopírujú aj deti, ktoré v budúcnosti snád budú lepšie rozpoznávať dobré a zlé rozhodnutia, ako aj spôsoby života (keď sa ony samotné stanú rodičmi a budú mať rodiny).

Tak ako som už vyššie naznačil – krízová intervencia je jedinečná preto, že každý jedinec je jedinečný a počas svojho života sa môže ocitnúť v rôznych situáciách, ktoré nemusí zvládnuť. Ale ak prijme pomoc, ak bude mať možnosť prijať ju, tak je veľká šanca, že v prípade aktívnej spolupráce sa z týchto problémov môže vymaniť a žiť svoj život, ktorý za neho nikto iný nemôže žiť.

Vráťme sa však od úvah k zachyteniu toho, čo sa v našej sieti ďalej dialo a budovalo. V prvom rade sme získali od mesta objekt bývalej zväračskej školy na adrese Pod Urpínom 6, Banská Bystrica, a tak sme celú energiu smerovali v roku 1995 na vybudovanie druhého stupňa nášho trojstupňového systému práce s bezdomovcami.

## Zariadenie Nádej – Šanca a nová nocľaháreň

Objekt nachádzajúci sa na ulici Pod Urpínom 6 sme v prvom rade, pri všetkej skromnosti, chceli využiť za čo najmenších nákladov aj z toho dôvodu, že v tej dobe nám narastal počet ľudí bez domova.

„Prvé vlny“ privatizácie mali za následok rušenie mnohých podnikov a fabriek, ktoré veľakrát poskytovali zamestnancom aj ubytovanie. Sprivatizovaním ubytovní sa ľudia, ktorí sa nemali kam vrátiť, ocitli bez roboty a na ulici.

V prvých rokoch systémovej práce sa nám celkom slušne darilo, lebo tí ľudia, ktorí prišli o robotu a o bývanie mali zachované pracovné návyky. O to ľahšie sa umiestňovali na pracovnom trhu. Horšie je to dnes, keď už veľa z klientov vedie záhaľčivý spôsob života a zvykli si na podporu štátu, ktorej sa prispôbujú a privyrábajú si nelegálnou prácou, zberom železa a pod.

Územný spolok Slovenského Červeného kríža vtedy sídlil v Banskej Bystrici na Hornej ulici 67. Priestor bývalých učebni Zváračskej školy sme rozdelili jednoduchými drevenými priečkami tak, aby sa tam zmestilo čo najviac klientov. Toto zariadenie mohli užívať pobytovou formou, vďaka čomu získali svoje zázemie a nemuseli byť v režime nocľahárne. Mohli sa sem dostať klienti, ktorí sa osvedčili v nocľahárni, a buď si vybavili obligatórne dávky alebo pracovali aj brigádnicky.

Bol to hektický čas. S Ivanom sme boli priam nabudení dotvárať našu spoločnú predstavu. Aj keď sme ešte nemali dokončený druhý stupeň siete, už sme snívali o tom treťom.







*Nádej – Šanca, rok 1995. Na poschodí sa nachádzali ubytovacie izby pre II. stupeň siete.*

Tým, že sme mali dve strediská a obe boli v zriaďovateľskej pôsobnosti ÚZS SČK, náklady potrebné na ich chod nám narástli. Nielen náklady, ale aj potreba personálneho zabezpečenia, čo je vždy vysoká položka. Boli veru časy, keď sme na zaplatenie elektriky chodili „žobrať“ peniaze na okresný úrad aj do dobročinných spolkov – výsledok radšej nebudem spomínať. A tak sme sa s Ivanom rozhodli skúsiť presunúť nocľaháreň do areálu Pod Urpínom 6, čím by sme nielen znížili náklady na personál, ale zároveň by sme posilnili vnútornú dynamiku, teda vnútornú motiváciu klientov. Úplne logicky – ak jedni musia po nocľahu opustiť zariadenie, a tí v druhom stupni majú svoje zázemie, ktoré nemusia opúšťať, malo by to vyvolať v tých, ktorí využívajú iba nocľah k tomu, že aj oni by chceli mať svoje zázemie.

Legitímnou otázkou sa vtedy stáva „Čo mám pre to urobiť?“ Táto predstava sa nám veľmi páčila a doladili sme ju ešte jedným vylepšením – do nevyžívanej dielenskej časti sme hodlali presunúť sekretariát ÚZS SČK, čím by sa znížili náklady a zabezpečila kontinuita väčšiny intervencií a dostupnosti k zriaďovateľovi.

S Ivanom sme vypracovali v roku 2002 projekt novej nocľahárne, ktorá by bola zostavená z unimobunkového systému. Dal sa jednoducho a hlavne rýchlo postaviť (dať do prevádzky) a napojiť na sieť v kamennej stavbe. Projekt sme podali na Ministerstvo práce sociálnych vecí a rodiny SR a uspeli sme. Vznikla tak nová nocľaháreň so starým názvom.



*Nová Nocľaháreň Večierka, rok 2002*

Nová nocľaháreň pozostávala z piatich ubytovacích unimobuniek a jednej hygienickej rozdelenej na mužskú a ženskú časť. Inžinierskymi sieťami je dodnes napojená na kamennú budovu.



*Nocľaháreň Večierka – po rekonštrukcii v r. 2017*

V roku 1999 sa prerábali technické časti objektu na kancelárie ÚZS SČK. Klientom v nocľahárni dodnes slúži komunitná a výcviková i spoločenská miestnosť. Pôvodný stav strediska Nádej – Šanca bol v zúboženom stave a vyžadoval si rekonštrukciu. Veď posúďte sami.



Úspešné pretransformovanie nocľahárne do areálu Pod Urpínom 6, získanie finančných zdrojov na túto alokáciu a získanie darovaného nábytku z Holandska, po ktorý sme boli osobne a naplnili sme celý kamión, bolo pre nás a charitu predzvestou toho, že nás začali pozitívne vnímať aj poslanci MsZ. Tí schválili vyššie spomenutý materiál a podľa jednotlivých zámerov podporovali aj jeho realizáciu. Prostredníctvom Mesta Banská Bystrica sa nám v roku 2005 podarilo zrekonštruovať objekt Pod Urpínom 6 do dnešnej podoby.





Po rekonštrukcii Nádej - Šanca, r. 2006

V záujme postupnosti sa vrátim trochu späť. V roku 1993 vznikla nocľaháreň a v roku 1995 sme zriadili zariadenie Nádej - Šanca. Na naplnenie našej vízie vytvoriť trojstupňový systém resocializácie sme potrebovali vytvoriť tretie stredisko. Ako sme našli objekt a financie sa dozviete v prílohe tejto knihy, o čom sme písali pri 10. výročí práce s bezdomovcami. Podstatné je, že mesto malo nevyužívaný priestor na Tulskej 38. S Ivanom sme preto vypracovali projekt na grant od Spolupracujúcich holandských nadácií... Viac v ďalšej kapitole.

## Zariadenie PRÍSTAV

Nevyužívaný objekt mesta Banská Bystrica nachádzajúci sa na Tulskej 38 bola budova bývalého staveniska v rokoch, keď sa budovalo sídlisko Fončorda. Od tých čias do roku 1996 tam bola určitý čas krčmička „U potkana“ a potom dlho nič – len zbúranisko so zvyšnými nežiadanými štangastami – potkanmi a povybíjanými oknami a dverami.



Napriek stavu, v akom sa nehnuteľnosť nachádzala, boli sme šťastní, že máme budovu. Už chýbali len financie. Vďaka nášmu „snoreniu“ vo všetkých možných aj nemožných kútoch a predvstupových dotačných schémach a pod., sme mali šťastie a prostredníctvom časopisu NONprofit sme sa nakontaktovali na Spolupracujúce holandské nadácie, ktoré na Slovensku zastupoval Vladislav Matej. Napísali sme žiadosť, priložili náš trojstupňový projekt a čakali sme, či „z toho obláčiku padne dáka kvapka“. Na naše príjemné prekvapenie sa nám ozvali, že sa im takýto modelový projekt páči a chceli by ho podporiť.

Chybička krásy bola v tom, že nadácia podporovala len do výšky 2 mil. Slovenských korún a náš rozpočet na kompletnú rekonštrukciu aj s kotolňou si vyžadoval 5 mil. Slovenských korún. Vzhľadom na to, že sa im na tú dobu zdal projekt ako modelový, inovatívny a preto, že sme už mali vybudované dva stupne trojstupňového modelu, dali projekt na posúdenie do Európskej komisie. Ministerstvo práce sociálnych vecí Holandského kráľovstva dofinancovalo rozdiel, a tak sme získali peňažné prostriedky na rekonštrukciu objektu pre naše účely. Financovanie prebiehalo po etapách. Najprv nám dali financie podľa harmonogramu prác na prvú etapu. Po jej ukončení boli na fyzickej obhliadke a potom poslali financie na ďalšiu etapu. Takto postupovali až kým sa objektu v roku 1998 neskolaudoval. Pomysleli sme si – paráda, máme náš vytúžený trojstupňový systém s tromi budovami.



Po kolaudácii sa začal kolotoč zháňania nábytku do tohto veľkého objektu. Aj tentokrát sme mali neuveriteľné šťastie, lebo v Radvani rušili ubytovňu, ktorú mali prestavať na byty. Oslovili nás, či nemáme záujem o nábytok. Bol síce použitý, ale vedeli sme vybrať pár kusov potrebných na zútulnenie 44 ubytovacích miest. V tom čase sme mali jedného klienta, ktorý bol v predošlom aktívnom živote stolár. Zadali sme mu úlohu – „zreparať“ a namaľovať nábytok s tým, že mal odpustené poplatky za ubytovanie. Sieť troch zariadení mohla začať fungovať a v určitom zmysle funguje dodnes...

Spodnú časť sme veľkoryso ponúkli bezplatne a bez roboty na využívanie Diecéznej charity Banská Bystrica, ktorá tak bez angažovania sa prišla k celkom slušnému priestoru pre svoje aktivity. Najprv zriadili Útulok sv. Uršuly, na ktorý kontinuálne nadviazalo svoju činnosť Resocializačné stredisko COR centra. Resocializačné zariadenie tu pôsobilo do roku 2012 a následne uvoľnilo priestor pre ÚzS SČK v zmysle zmlúv a aj potrieb rozvoja sociálnych služieb krízovej intervencie a potrieb ľudí zažívajúcich núdzu.

V roku 2012 sa do dolných priestorov po rekonštrukcii presunul útulok Nádej – Šanca. V pôvodných priestoroch tohto zariadenia Pod Urpínom 6 sme spustili inovatívnu pomoc pre ľudí v núdzi, ktorej sa budem venovať ďalej. Od roku 2013 nesie Sociálno-charitatívne centrum pomenovanie podľa Ivana Šedibu – ako vzdanie holdu jeho práci a na jeho pamiatku. Si tu s nami stále, Ivan.

## Zariadenia KOTVA

Sieť pomoci sme mali dobudovanú a dynamika v rámci nej fungovala najprv oveľa flexibilnejšie, lebo boli ešte aké-také možnosti zamestnania sa aj s bývaním, ale neskôr sa veci komplikovali. Potrebné je uznať, že na to, aby ste budovali kvalitu, musíte mať aj kvalitu v ľudských zdrojoch. Tú je veľakrát ťažké zabezpečiť aj z dôvodu, že financovanie krízovej intervencie je podhodnotené. Tým pádom finančné prostriedky nestačia na zapltenie kvality. Mali sme to šťastie, že sme zamestnali logicky uvažujúce osoby, ktoré sčasti zvládali koordinačné potreby avšak chýbala originál sociálna práca na štandardnej úrovni. Tú sme zabezpečovali my s Ivanom, čo bolo vzhľadom na počet klientov ťažké.

Realita života nám na prelome tisícročí ukazovala, že sa na uliciach nachádzali celé rodiny, ktoré prišli buď svojím alebo aj nie svojím pričinením o strechu nad hlavou. S Ivanom sme zaujali také stanovisko, ktoré nielen deklarovalo presvedčenie, že by sa s ohľadom na maloleté deti mala dať šanca rodičovi alebo rodičom vychovávať deti v náhradnom prostredí, tak aby im nemuseli byť tieto odoberané do náhradnej rodinnej starostlivosti (ústavnej alebo prostredníctvom iných foriem).

Z toho dôvodu sme vypracovali projekt, ktorý by mal rovnakú filozofiu ako prestupná sieť samostatne žijúcich osôb bez maloletých detí, ktorú sme už mali vybudovanú. Sieť pre rodiny by nemala nocľaháreň, ale ako sme to v roku 2000 nazvali, bolo by to Zariadenie núdzového bývania, v ktorom by sa rodinám s deťmi poskytovala služba počas 12 mesiacov. Za ten čas by sa mala aspoň jedna osoba z domácnosti zamestnať alebo mať príjem zo svojej aktivity.

V zariadení dostane všetko potrebné: posteľ, obliečky, možnosť varenia, prania a pod. Následne mohla postúpiť do Zariadenia dočasného bývania, kde by sa jej poskytol prázdny priestor, ktorý by si zariaďovala svojimi komoditami a nájom by sa stanovoval rovnicou, ktorú používal bytový podnik pri nájomných bytoch. Svojpomocne zabezpečeným, zakúpeným nábytkom a ostatnými komoditami, by sa potom mohol presťahovať do prideleného nájomného bytu, ak splní podmienky. V tých rokoch bola spolupráca s Bytovým podnikom mesta intenzívnejšia aj z dôvodu, že sa chystali deložovať neplatičov v rámci bytovky, ktorú už neplatičmi v minulosti obsadil. O to lepšiu vyjednávaciu pozíciu sme mali pri zriaďovaní zariadení KOTVA.

**Prvý stupeň** siete pre rodiny s deťmi – **Zariadenie núdzového bývania KOTVA IV** – útulok – bol od začiatku v gescii Mesta Banská Bystrica – Referátu sociálnych vecí a bytovej politiky (neskôr premenovaný na Oddelenie sociálnej a krízovej intervencie), na ktorom pôsobím dodnes. Spomínam si na situáciu, keď mi volali z Ministerstva práce sociálnych vecí a rodiny SR a pýtali sa ma, že čo to máme za zariadenie pre rodičov a deti, a ako to funguje, keďže vtedy platná legislatíva (v roku 2000) o takých typoch zariadení ani nechyrovala.

Existovali len domy pre matky s deťmi a otcovia museli ísť na ulicu alebo vďaka ÚzS SČK do siete ich zariadení. Moja odpoveď na otázku „ministerských“ bola jednoduchá: „*Príďte sa pozrieť a zistíte. Raz vidieť je lepšie ako stokrát počuť...*“. A veru nelenili a do týždňa boli v Banskej Bystrici, kde sme im s Ivanom ukázali celú rodinu (otec – matka - deti), ktorej sme poskytovali pomoc a nebola to jedna rodina, bolo ich tučť. Na základe tejto skutočnosti sa aj jedna zo sociálnych služieb v roku 2008 (vznik zákona 448/2008 Z.z. o sociálnych službách) volala Zariadenie núdzového bývania po vzore z Banskej Bystrice. Neskôr to síce neprajníci dehonestovali na názov útulok, čo im dodnes neviem odpustiť. Pýtate sa prečo? No predstavte si, že sa v škole deti dozvedia, že ich spolužiak je z útulku, hneď to v nich bude evokovať „havkanie“... Toto nešťastné pomenovanie aj napriek tejto tendenčnej zmene ignorujeme. Nechali sme si pôvodný názov pre zachovanie histórie ako faktu, ktorý menil aj legislatívu.



Zariadenie núdzového bývania KOTVA IV. – útulok, kapacita 28 lôžok.

**Zariadenie dočasného bývania** – ako **druhý stupeň** siete pre rodiny s deťmi je susediaca budova s prvým stupňom a to v prípade, že sa prepracuje rodina z predchádzajúceho stupňa. Tento typ zariadenia legislatíva v sociálnej oblasti dodnes nepozná, a je to vnímané ako nižšia forma bývania. Prepojenosť stupňov a práca v rámci tejto siete má veľký význam pri nadobúdaní určitých zručností a postojov samotných klientov. Predstavte si, že by človek, ktorý roky žil v chatrči a nemusel platiť za služby spojené s ubytovaním, nemusel riadiť a udržiavať priestor v čistote, mal len toaletu pod holým nebom, mal zrazu ísť bývať do bytu, kde tieto skúsenosti z predošlého života a spôsobu života by naďalej praktizoval. Dôsledok – neplatičstvo, znehodnocovanie cudzieho majetku, hygiena... To všetko by vo zvýšenej miere hrozilo jemu, jeho rodine a okoliu.

Preto nami nastavený systém napomáha získať aj tieto zručnosti a poviem, že to veľakrát vôbec nie je ľahké a nie všetci to aj zvládnu. Ubytovanie sa poskytuje najviac na tri roky s možnosťou skrátenia pobytu v prípade nespôlupráce alebo pri opakovaných alebo závažných porušeníach Prevádzkového poriadku.

Sociálna práca pre klientov na druhom stupni je venovaná hlavne k plneniu si povinností, staraniu sa o svoje deti, práca s dlhom a exekúciami a pod. Obrovské množstvo ľudí zažívajúcich chudobu je zacyklená v dlžobách, pôžičkách a exekúciách. Pretrváva u nich pocit, že keď nebývajú v byte alebo dome, ktoré by mali súpisné a popisné číslo, že nemusia platiť miestne dane za likvidáciu komunálneho odpadu. Táto povinnosť platí pre všetkých obyvateľov logicky preto, že každý tvorí odpad a nie je dôležité na ako mieste, ak je to v meste.

Z týchto dôvodov je veľakrát ich dlh nesmierne vysoký a zároveň im zabraňuje v ďalšom postupe. Nájomná politika mesta je prepojená so sociálnou politikou, ale zároveň je nastavená tak, že žiadateľ o nájomný byt musí spĺňať mestom stanovené kritériá. Jedným z nich je aj nulová dlžoba voči Mestu Banská Bystrica a spoločnostiam zriadeným mestom. Ďalším prestupom zo zariadení KOTVA je Nájomný dom Internátna 12, Banská Bystrica, v ktorom im za splnenia podmienok môžeme poskytnúť bývanie, ale o tom budem písať v samostatnej kapitole. Obidve zariadenia majú hygienické zariadenia a II. stupeň aj kuchyňu v susednom objekte. Je to aj z toho dôvodu, že jednak pri kľúčovom režime máme prehľad o možných disparitách, ale hlavne vnútorne motivujeme klientov dostať sa do samostatného bývania, v ktorom by mali za jednými dverami všetko. Vnútorne motivácia čím skôr sa posunúť za tie dvere...

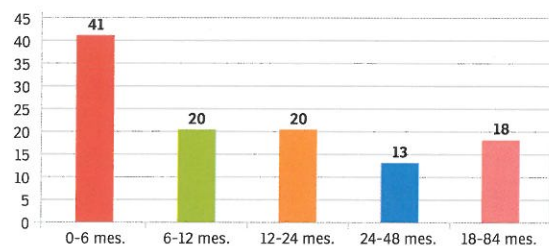


Zariadenie dočasného bývania KOTVA II. – kapacita 20 miestností

Počet rodín, ktorým sa poskytla pomoc v rámci systému prestupného bývania (System level housing) v meste Banská Bystrica v období od vzniku siete pre rodiny s deťmi (2001-2016):

počet rodín .....	112
- z toho úplné rodiny .....	81
- z toho neúplné rodiny .....	31
počet maloletých detí v týchto rodinách ....	278

Nasledovný graf bude znázorňovať dobu, ktorú potrebovali rodiny na to, aby sa vo svojej situácii posunuli alebo iba zotrvali. Dôležité je uviesť, že čas s vyšším počtom mesiacov môže byť skreslený aj z dôvodu, že niektoré rodiny boli v sieti zariadení, potom z nej vystúpili a následne sa znovu uchádzali o pomoc (niekedy aj niekoľkokrát)



Tieto údaje sú uvedené k roku 2016 a je samozrejmé, že v priebehu času sa tieto čísla mohli meniť a do budúcnosti sa aj budú. Aj preto hovoríme o prestupnom bývaní ako o „živom organizme“, lebo aj sieť sa buduje podľa potreby klientely, ale aj klienti využívajú možnosti, ktoré sú im dostupné a z ich pohľadu udržateľné.

Niektorým rodinám stačilo jedenkrát poskytnúť sociálne služby a ubytovanie a dokázali si nájsť riešenie, niektorí vyhľadali pomoc niekoľkonásobne. Treba však

brať do úvahy, že opakovania nie sú zhodné s rovnakými dĺžkami poskytovania sociálnej služby, a teda vyjadrujú len frekvenciu pomoci – zlyhaní a opakovaného osamostatňovania sa.

V priebehu času sa dá povedať, že cca 300 detí nešlo priamo do starostlivosti štátu, ale rodina dostala možnosť dokázať, že iba chýbajúci priestor a zodpovednosť boli príčinou toho, že sa dostali do stavu núdze. Pravdou taktiež je, že niektoré rodiny to nezvládli a o ich deti sa nakoniec musel postarať štát, ale to len v krajnej núdzi. Takých detí bolo za celý čas približne 12, takže tieto naše aktivity mali svoj význam v živote rodín a detí, ktoré boli alebo sú odkázané na pomoc druhých.

V rámci pôsobenia na rodinu a pomoc takým rodičom, ktorí veľakrát sami nemajú ukončenú povinnú školskú dochádzku posledným ročníkom základnej školy, ale aj z dôvodu poskytnutia šance pre , sme zriadili v zariadeniach KOTVA v roku 2011 – Nizkoprahovú sociálnu službu pre deti a rodinu, v ktorej sa v prvom rade venujeme deťom pri príprave do školy. Samozrejme aj aktívne trávenie voľného času detí má priestor hneď po splnení si povinností.



Deti v akcii NSSpDaR KOTVIČKA

V súčasnosti sa snažíme do aktivít typu príprava na vyučovanie vťahovať aj samotných rodičov, aby v čase keď nebudú odkázaní na naše služby sa vedeli deťom venovať. Žiaľ, tieto aktivity v radoch rodičov nie sú atraktívne, a tak dávame šancu aspoň deťom dúfajúc, že keď raz ony budú mať svoje deti, budú sa aktívnejšie venovať a podporovať ich vo vzdelávaní. To, či sme mali pravdu ukáže len samotný čas a život.

## Zariadenie Dom pre núdnych

Keď sme teda vytvorili prestupnú sieť pre samostatne žijúce osoby aj pre rodiny, tak nám život priniesol ďalšiu kategóriu, ktorej bolo treba pomôcť a tou boli seniori. Vtedajší riaditeľ Diecéznej charity Banská Bystrica pán Štefan Paľúch nás s Ivanom pozval k sebe na pracovné stretnutie, na ktorom nám oznámil, že cirkev má záujem podieľať sa na práci s chudobnými a bezdomovcami. Vzhľadom na to, že vie o našich aktivitách na území mesta, požiadal nás logicky o pomoc v identifikácii tých cieľových skupín, ktoré v meste Banská Bystrica z nášho pohľadu nie sú pokryté. Táto ponuka nám prišla vhod, lebo v tej dobe sme na uliciach a pri výkone našej práce, čoraz viac stretávali seniorov žijúcich na ulici alebo invalidných dôchodcov. Nevýhodou pri ich umiestnení do zariadení pre samostatne žijúce osoby bolo to, že zdraví a mladí si často požičiavali a nevracali financie od tých, ktorí ich pravidelne a hlavne vo vyššej výške dostávali ako dávku. Sme presvedčení, že senior, aj keď chudobný, by mal jeseň svojho života prežiť v klude a v takom prostredí, ktoré by ho nechalo dôstojne dožiť.

Z týchto dôvodov sme v roku 2005 vypracovali projektový zámer pre charitu. Nastavili sme v ňom cieľovú skupinu, s ktorou by mohli robiť. Boli nimi seniori a invalidní dôchodcovia s pobytovou možnosťou v objekte DCH na Tajovského 1, kde v predošlom období mala charita kancelárie. Ťažiskom sociálnej práce malo byť vybavovanie dokladov, dôchodkov a podávanie žiadostí o umiestnenie do takého typu zariadenia, ktoré by bolo vhodné vzhľadom na vek a zdravotný stav jednotlivých klientov. Okrem tejto činnosti charita dlhodobo poskytovala a dodnes poskytuje v tomto priestore každodennú stravu (polievku a niekedy aj iné pokrmy) pre ľudí bez domova a možnosť vykonania osobnej hygieny s poskytnutím šatstva. Nastavenie platieb a sociálnej práce sme už potom riešili s vtedajšou vedúcou Lubkou Michalíkovou, ktorá sa súbežne starala aj o Dom sv. Alžbety – pre matky s deťmi a krízové stredisko pre maloleté deti, v ktorom pôsobí dodnes. Zariadenie slúžilo pre mužov aj ženy a vtedajšia kapacita bola 15 lôžok.





Dom pre núdznych, Tajovského 1 BB

V roku 2013, po smrti biskupa Baláža, ktorý bol podporovateľom tejto aktivity, sa novými ľuďmi podmienky trochu zmenili, ale časom sa dostávajú do polohy potrieb klientov aj keď už sa nejedná len o jasne vymedzenú cieľovú skupinu. Každá pomoc sa ráta, ako zvykneme hovoriť, a platí to aj v tomto prípade.

## Zariadenie TYMIÁN

V čase spätného hodnotenia našej práce v roku 2004 sme s Ivanom pomenovali potrebu takého zariadenia, ktoré by sa zameriavalo dostatočnejšie na prechod detí z ústavnej starostlivosti do bežného života. Vtedy sme to nazvali ako zariadenie „Alfa“. O potrebe takéhoto zariadenia nás presvedčil život sám, a to z toho dôvodu, že v realite sme prijímali už dospelé deti z detských domovov do najvyššieho stupňa siete, ktorým vtedy bolo zariadenie „Prístav“.

Zistili sme, že tieto už dospelé deti boli náchylné podvoľovať sa prvému dospelému, ktorý o ne prejavil záujem a nie vždy to bol práve vhodný vzor pre ich budúcnosť. V priebehu dvoch mesiacov sa zo štátom vychovávaných mladých ľudí s ukončenou školou, stávali klienti mysliaci ako dlhodobo deprimovaní bezdomovci so stratou chcenia byť aktívny. Kus viny na tom mala určite aj kvalita sociálnej práce v tom období, keď si nemohli dovoliť vyštudovaných sociálnych pracovníkov, ktorí vtedy vlastne (r. 1998) ani neboli. Študijný odbor sociálna práca na Slovensku bol vtedy len „v plienkach“, ak vôbec bol. Táto naša skúsenosť nás naštartovala k tomu, že sme vypracovali a zrealizovali v roku 2006 projekt zameraný na túto cieľovú skupinu. Dali sme mu názov **Dom na polceste TYMIÁN**. Prečo takýto názov? Nuž preto, lebo v identickom čase sme spolu s OZ Návrat o poschodie vyššie spustili do života **Centrum pre podporu rodiny**, ktorú sme nazvali „**Bazalka**“. A tak mi prišla táto bylinka na myseľ možno aj preto, že vo svojom názve skrýva osobné zámená...



Dom na polceste TYMIÁN na I. NP (kapacita 5 izieb) a Bazalka na II.NP

Keďže zákon pojednávajúci o tomto type sociálnej služby ešte neexistoval (až po roku 2008), bolo zariadenie zriadené v pôsobnosti môjho oddelenia. A to aj z toho dôvodu, že bolo určitým kontinuálnym nástrojom sociálnoprávnej ochrany. Keď sme zohnali priestor, v ktorom by sme dokázali pomáhať týmto deťom, potrebovali sme zabezpečiť ešte ďalšie veci, aby sme uľahčili prechod z ústavnej starostlivosti do bežného života.

Preto som sa zamyslel nad tým, čo asi trápi takého, vtedy laicky volaného „domováka“? Čo rieši ako prvé v hlave? Prišlo mi celkom logické, že tým, čo ho trápi pri ukončení ústavnej starostlivosti je – kde pôjde, kde bude spať, čím sa zakryje, čo bude jesť, kde si navarí, čo vlastne bude robiť...? Z toho dôvodu som sa rozhodol, že veľa týchto otázok odstránime tým, že bude vedieť presne kde bude spať a čím sa zakryje. Bude vedieť kto mu bude pomáhať a bude vedieť aj v čom a kde si navarí. Jediné, čo od neho budem očakávať je to, že sa do šiestich mesiacov za pomoci sociálneho pracovníka zamestná a bude pracovať, a že neostane na dávkach.

V prípade, že sa mu to podarí môže ostať v zariadení a pracovať na tom, aby sa dostal do samostatného bývania v nájomnom byte alebo čo si zoženie. Bytovú politiku som preto upravil tak, aby sa jednoduchšie dostali do nájomného bytu, lebo im naozaj nemá kto pomôcť. Myšlienka pekná a hádam aj logika by mala fungovať. Nuž, nie vždy funguje život tak ako očakávame. Bol neuveriteľný rozdiel medzi mladými dospelými z klasického detského domova a tými, ktorí vychádzali z reedukačného domova.

Mladí dospelí z reedukačného boli zvyknutí na režim, a tak boli náchylnejší prijať usmernenie sociálneho pracovníka. Je pravda, že tí, ktorým ani reedukácia nepomohla k osobnostnej pozitívnej zmene, boli rovnako neprispôsobiví ako predtým a to robilo rozkol. Mladí dospelí z klasického detského domova sa ťažko osamostatňovali, lebo väčšinou niektoré úkony za nich robil personál v domove (pranie, varenie, nakupovanie, hospodárenie a pod.), ale česť výnimkám. Problém mladých dospelých je veľakrát aj v tom, že sa chcú stretnúť s biologickými rodičmi, v čom sa im nedá brániť.

V mnohých prípadoch ich práve biologická rodina „ozbýjala“ o príspevok na osamostatnenie sa, na občiansky nabrali tovar a mobilné telefóny a následne ich z komunity alebo rodiny vyhodili. Začínali tak nie od nuly, ale s niekoľkými dlžobami a záväzkami na krku. To, že je dôležitá kvalita sociálneho pracovníka, ktorý pracuje s klientmi ako jeden z nosných faktorov, sa nám potvrdilo aj v tomto prípade. Keďže mal sociálny pracovník laxný prístup k zariadeniu a klientom, tak behom nie veľkého časového úseku došlo k značnému poškodeniu zariadenia klientmi (rok 2013).

V tom čase sme ukončili poskytovanie sociálnej služby klientom, ktorí boli toho príčinou a nanovo sme zariadenie svojpomocne naštartovali. Novému pracovníkovi pri aktívnej práci sa podarilo dosiahnuť 90-percentnú úspešnosť v práci s osamostatnením sa klientov a v tom momente sme sa rozhodli službu ukončiť. Dôvodom bola hlavne tá skutočnosť, že platná legislatíva tvrdila a tvrdí, že osamostatnenie sa – je schopnosť zabezpečenia si bývania a schopnosť samostatne sa živiť (samostatne sa živiť nie je to isté ako mať schopnosť poberať štátne dávky). V tom prípade je naša služba nepotrebná, lebo z ústavnej starostlivosti by mali takýto jednotlivci vychádzať.

## Režimové bývanie

Tak ako už je skoro u nás bežné, ani túto formu bývania legislatíva nepozná, aj keď štát pomaly formuje podobné nástroje v rámci štátnych politík. V roku 2001, ako som už uviedol v predchádzajúcich textoch, sa Bytový podnik mesta rozhodol, že v nájomnom dome na Internátnej 12, Banská Bystrica, kde v predošlom období umiestňoval neplatičov z celého mesta, si spraví poriadok a vtedajším neplatičom ukončí nájomné bývanie. Jednalo sa o 90 % nájomníkov, ktorí vďaka sieťam zariadení a prestupného bývania mohli dostať adekvátnu pomoc. Nájomné byty sa následne pridelovali losovaním, a to v zmysle pravidiel schválených mestským zastupiteľstvom. Losovanie tých, ktorí spĺňali podmienky bol najtransparentnejší variant pridelenia bytov vzhľadom na skutočnosť, že sa na losovaní všetci zúčastnili.

Nedali sa akceptovať niektoré varianty na základe počtu detí a podobne, lebo niekedy práve počet detí je len odrazom nezodpovedného správania sa rodičov a chýbajúcej aplikácie plánovaného rodičovstva s uvedením si zodpovednosti za životy a kvalitu života všetkých svojich potomkov. Z predchádzajúcich dôb boli niektorí naučení mať dieťa ako nástroj domáhania sa výhod bez zodpovednosti. Prvé nájomné zmluvy sme robili na jeden rok, ale aj počas tohto obdobia si niektorí nezodpovední spravili niekoľko desaťtisícové dlhy (vtedy v slovenských korunách) tým, že neplatili.

Preto sme časom prešli na mesačné zmluvy, čo je oveľa pracnejšie, ale nastavili sme tak pravidlo „*Platiš = bývaš, neplatiš = nebývaš*“. V tom tkvie jeden z nastavených režimov. V poslednej dobe sme v spolupráci s mimovládnu organizáciou schválili Domový poriadok, ktorý sú všetci povinní dodržiavať, lebo inak by to mohlo mať vplyv na ich bývanie. Okrem toho sa v poobedňajších a víkendových časoch venujú deťom a mládeži. Deti, ktoré sa cítia byť odlišné a riešia jednodaj v hlavách, že druhá strana ich odsudzuje, sa zvyknú iracionálne správať len aby zakryli strach, inakosť a zakomplexovanosť. Toto sa dá odstrániť len pomalými a cieľenými aktivitami eliminujúcimi nonkonformné správanie a podporujúcimi slušnosť.



Nájomný dom Internátna 12, Režimové bývanie

Pre tento priestor som vypracoval a zrealizoval v roku 2010 zámer vybudovania **Nízkoprahovej sociálnej služby pre deti a rodinu KOMPAS**, ktorý mal venovať pozornosť deťom pri príprave do školy, k aktívnemu tráveniu voľného času ako aj sociálnej práci s klientmi, ktorí žili v tomto 44 bytovom nájomnom dome (služba je aj pre ostatných, ktorí požiadajú o poradenstvo). Názvom som chcel od začiatku dať jednak najavo, že je treba mať v živote vnútorný mentálny kompas – vedieť, čo je dobré a čo zlé, kompas smerujúci k niečomu – vedieť, kde je sever, vpravo, vľavo a za druhé vyjadrovať status zariadenia **KOM** – komunitná, **P** – práca a **S** – služba. Naše poznanie je také, že ak sa malým deťom venujete aktívne, tak dosiahnete merateľné pokroky v ich štúdiu. Všeobecným problémom sa však stáva čas dospievania – začiatok puberty, vtedy akoby ste tie milé deti so záujmom prepli na iný pól. To je a bude výzva pre nás do budúceho obdobia. Pochopiť to, eliminovať neželané a podporiť pozitívne.



Deti v akcii NSSpDaR KOMPAS

Celý čas verím, že ak deti zažijú vo svojom živote viac pozitívnych udalostí a zážitkov, že potom oni vo svojom dospelom živote to odovzdajú svojim deťom. Keďže v oblasti pôsobím už dáký ten rok a niektoré deti už majú svoje deti, spomeniem jednu skúsenosť s takýmto bývalým dieťaťom. Okrem aktivít popísaných v tejto knihe toho robíme oveľa viac a určite viacerí, ale v dávnom období sme deti z chudobnejších rodín brávali na MDD do ZOO v Bojniciach alebo na iné výlety. V zariadení KOTVA sa ma raz jeden otecko pýtal, či by sme nemohli aj jeho deti zobrať do Bojníc, lebo keď on bol malý, tak sme ho zobrali a on si na to dodnes pamätá. Moja odpoveď znela: „Som rád, že to pre Vás bol tak silný zážitok, že si ho dodnes pamätáte, ale bolo by lepšie, keby si Vaše deti pamätali, že v ZOO boli so svojimi rodičmi a nie s cudzími pracovníkmi...“ Niekde medzi slovami a riadkami šípim odpovede, ale aj tak to nevzdávam.

## Zariadenie MANU

Od roku 2007, keď musel môj priateľ, spoluautor a spolubudovateľ sietí krízovej intervencie v meste Banská Bystrica – Ivan Šediba pre dlhodobé ochorenie ostať v domácej starostlivosti, sa stala novou riaditeľkou Zuzana Stanová. Úprimne, najprv som sa obával ako bude pokračovať súzvučnosť Mesta a SČK pri udržaní toho všetkého, čo sme vybudovali, a či ešte niečo vybudujeme... Našťastie moje obavy boli zbytočné a Zuzka dôstojne dodnes háji farby SČK v meste Banská Bystrica aj v tejto oblasti. V roku 2013 sme sa rozhodli, že do uvoľnených priestorov na prízemí Tulskej 38 presunieme zariadenie „Nádej-Šanca“, čím zvýšime počet lôžok a v pôvodných zrealizujeme Zariadenie dočasného bývania MANU (r. 2014), čo v preklade znamená **Malá-Alternatíva-Núdzového-Ubytovania**. Okrem toho z latinčiny je to ruka – nami podaná ruka na pomoc.

Zariadenie si život vyžadoval z toho dôvodu, že keď aj klient mal pravidelný príjem alebo bol nízko obodovaný v odkázanosti na sociálnu službu, len ťažko si vedel prenajať garsónku alebo jednoizbový byt. Buď išlo o etnický problém alebo ešte nesplatené exekúcie a pod. Keďže ich príjem je vyšší ako dávka a môžu si dovoliť platiť reálne náklady, ktoré sú o niečo nižšie ako pri súkromných ubytovniach, môže sa mu pri splnení podmienok poskytnúť tento typ ubytovania na potrebné preklopenie núdze.

Tým, že si platí reálne náklady nemusí prevádzkovateľ (ÚzS SČK) žiadať financie ani od štátu či samosprávy (miestnej, VÚC) a stáva sa tak forma pomoci dostupná. Pomáhame hlavne seniorom a invalidným osobám, ktoré štát nechá visieť vo vzduchoprázdne, ak nedosiahnu magickú štvorku stupňa odkázanosti...



Možno záver a možno nie... Sám život ukáže, čo sa ďalej bude diať. Som rád, že som sa „dokopal“ k zaznamenaniu týchto našich „huncútstiev“, ktoré sme s Ivanom a ostatnými činili v intenciách „páchania dobra“. Veru, ani teraz som si skoro nenašiel čas, aby som spomenul, kto a čo budoval v perle Slovenska – v Banskej Bystrici. Nieкто veci tvorí a realizuje, nieкто je len pri tom a nieкто sa len pozerá – ale každý sme dáky... My s Ivanom a neskôr so Zuzkou sme tvorili okrem iného aj to, čo je v tejto knihe. Samozrejme, ešte mnoho vecí, ktoré sa tak voláko od nás očakávajú už možno automaticky. Na záver spomeniem 20-ročnú tradíciu **Vianočnej kapustnice**. Každý rok najprv s Ivanom, potom so Zuzkou a pomocníkmi, sme spolu varili a rozdali Vianočnú kapustnicu, ktorú v Štedrý deň dostali ľudia bez domova na tanier ako prejav našej spolupatričnosti k tej istej ľudskej rase s príchutou človečiny. Skromne tak, ako život dával a do budúca dá. Ďakujeme všetkým.

Pre tých, ktorí nás nepoznajú, a tak trochu z nostalgie a na Ivanovu či našu pamiatku, som si dovolil pár fotiek plynutia času...



Článok v novinách, 1997



Ivan Šediba, PhDr. Karol Langstein, RNDr. Zuzana Stanová



## Špeciálne poďakovanie

Dovoľte, aby som sa poďakoval hlavne Ivanovi Šedibovi za to, že bol, Zuzke Stanovej, že je, Jožkovi Gruchalákovi z Dolného Kubína za to, že implementoval v Dolnom Kubíne sieť krízovej intervencie podľa nášho vzoru aj s názvami stredísk, ktoré dodnes fungujú. Ďakujem všetkým zamestnancom ÚzS SČK a Oddelenia sociálnej a krízovej intervencie MsÚ v Banskej Bystrici za ich prácu a podporu, Jánovi Chladnému za to, že nás podporoval ako vedúci odboru MsÚ BB, primátorom mesta Banská Bystrica počas všetkých volebných období za to, že nám pomáhali, poslancom mesta Banská Bystrica počas všetkých volebných období za to, že nás pochopili a podporovali, SČK a jeho predstaviteľom za dlhodobú podporu a spoluprácu, Ministerstvu práce, sociálnych vecí a rodiny SR za podporu, realizátorom rekonštrukcií – Lacovi Patrášovi, Miroslavovi Spišákovi, projektantovi Zdenkovi Sekerešovi, Vladislavovi Mátejovi a Spolupracujúcim holandským nadáciám za to, že nám dali šancu a podporu, médiám za ich propagáciu krízovej intervencie a všetkým ľuďom, s ktorými sme sa počas tých 25 rokov stretli, a s ktorými sme spolupracovali. Poďakovanie patrí tým, ktorí boli za vznikom prvej nocľahárne. Práve tá bola impulzom na riešenie krízovej intervencie tak, ako ju poznáme dnes. Keby nebol prvotný impulz, tak by sme sa možno s Ivanom ani nestretli.

**ĎAKUJEME**

**10. výročie práce s bezdomovcami** – vydané v roku 2004 – *obhliadnutie sa späť za tým všetkým, čím sme prešli za prvých desať rokov. (Prepis textu z brožúry)*

---

### **Prihovor primátora Mesta Banská Bystrica**

Vážené dámy, vážení páni, milí čitatelia!

Dostáva sa Vám do rúk dokument završujúci a dokumentujúci dnes už desaťročnú systematickú snahu o riešenie problému bezdomovcov v meste Banská Bystrica. Neboli to ľahké roky a rozhodne to nebola jednoduchá práca, ale výsledky dnes sú očividné.

Jeden básnik povedal, že „domov sú ruky, na ktorých smieš plakať“. Domov je pre každého z nás útočisko a životná opora. Je to naše zázemie, kde sa liečia všetky bóle. Kde ale nájdú útočisko a oporu naši spoluobčania, ktorí stratili svoj domov a v mnohých prípadoch ani nie vlastnou vinou? Súčasná spoločenská situácia nevytvára zatiaľ dostatok legislatívnych ani ekonomických nástrojov na jednoduchú odpoveď pre bezdomovcov. Napriek tomu sa Mesto Banská Bystrica podujalo v tesnej spolupráci so SČK vytvárať podmienky a hľadať riešenia tejto otázky.

Ako primátor mesta dnes môžem konštatovať, že sa nám spoločne podarilo postupnými krokmi vybudovať trojstupňový resocializačný systém, ktorý je modelom pre mnohé ďalšie mestá. Dnes máme kapacity, umožňujúce poskytnúť základnú pomoc s ubytovaním, stravou alebo hygienou a, čo je ešte dôležitejšie, v ktorých odborní pracovníci dokážu podchytiť človeka a pomôcť mu zmeniť jeho bezdomovecký spôsob života a jeho motiváciu. Veď každá podobná zmena sa začína najskôr zmenou myslenia a životných postojov.

Mimoriadne zásluhy v tejto doslova mravenčej práci majú pracovníci referátu mestského úradu pre bytovú a sociálnu politiku, územný spolok SČK, ale aj ďalšie charitatívne, cirkevné a dobrovoľnícke organizácie. Všetkým vyslovujem v mene nášho mesta poďakovanie. Poďakovanie rovnako patrí aj mestskému zastupiteľstvu, pretože bez jeho pochopenia a podpory by sa ťažko hľadali potrebné prostriedky.

Viac o konkrétnych príkladoch a výsledkoch desaťročnej práce nájdete v tomto materiáli. Samotný problém existencie bezdomovcov však nie je vyriešený a ani sa nedá úplne vyriešiť v podmienkach jedného mesta. Bude si vyžadovať mnoho ďalšej snahy a práce. Želám preto všetkým obetavým a zainteresovaným pracovníkom dostatok trpezlivosti, prostriedkov, síl a elánu do ďalších rokov.

Ing. Ján Králik, CSc.,  
primátor mesta Banská Bystrica



## Príhovor generálneho sekretára SČK

V ťažkých životných chvíľach sa neraz pýtame: čo je ľudský život oproti životu ľudskému? Aká je tá najlepšia investícia, aby život ľudským ostal stále? Nuž, poviete si, taká, vďaka ktorej vzniknú trvalé hodnoty, ktoré majú pre človeka skutočný význam a znamenajú pre jeho život zásadný prínos. Práve o vytváranie takýchto hodnôt sa usiluje Slovenský Červený kríž. Riadi sa stratégiou ľudskosti, ktorú OSN vyhlásila na prvé desaťročie 21. storočia. Jej cieľom je pomoc zraniteľným skupinám mobilizáciou dobrovoľných síl ľudskosti. Nie náhodou bola hlavná téma ostatnej, 28. Medzinárodnej konferencie Červeného kríža a Červeného polmesiaca, v decembri 2003 v Ženeve, ochrana ľudskej dôstojnosti. Slovenský Červený kríž sa usiluje všemožne naplniť túto myšlienku. Pomáha mladým i starým bez rozdielu pohlavia, veku, rasovej, politickej, náboženskej príslušnosti i spoločenského postavenia. Všetkým, ktorí potrebujú pomoc, a teda aj ľuďom, ktorí z rôznych príčin prišli o strechu nad hlavou. Prvoradý imperatív ľudskosti platí aj v zariadeniach SČK s priliehavými názvami: Večierka, Nádej - Šanca a Prístav v Banskej Bystrici. Ľudia im hovoria útluky pre bezdomovcov. Nebolo jednoduché pre zakladateľov týchto sociálnych zariadení, Ivana Šedibu, riaditeľa Sekretariátu Územného spolku SČK v Banskej Bystrici, Zoltána Frasanelliho, vedúceho týchto útulkov, ale aj mnohých neznámych dobrovoľníkov, vlastným úsilím zrenovovať starý, schátraný dom na okraji mesta a vybudovať z neho zariadenie, kde aj bezdomovci naozaj dokázali s odbornou pomocou zamestnancov SČK, preklenúť ťažké životné obdobie, neklesať na dno svojich síl a zaradiť sa napokon do spoločnosti. Nebolo, nie je a nebude jednoduché tieto zariadenia zveľaďovať, udržiavať na dobrej úrovni a ešte ich aj rozšíriť a skvalitniť. Vyžaduje si to však sám život. Spoločnému dielu vybudovanému na pôde SČK na ochranu ľudskej dôstojnosti sa darí, aj vďaka podpore Mgr. Karola Langsteina, vedúceho Referátu sociálnych vecí a bytovej politiky Mestského úradu v Banskej Bystrici. Čo obnáša neoceniteľná snaha ľudí, ktorí sa podujali zastaviť ľudskú odyseu jednotlivcov, ktorí stratili rodinné zázemie, čo znamená podávať pomocnú ruku iným v životnom nešťastí, a či stojí za to vrátiť ľuďom na okraji spoločnosti nádej a chuť žiť plnohodnotný, ľudský život, sa možno dozvedieť v tejto publikácii, ktorá svedčí aj o tom, že všetko sa dá, keď sa chce.

Ing. Bohdan Telgársky generálny sekretár SČK

Mgr. Karol Langstein  
filozoficko-faktografický pohľad

## Prológ

Určite to nebude také dramatické, ako by tento názov hovoril, ale určité prvky drámy v posledných desiatich rokoch práce s bezdomovcami by sme určite našli. V celej našej činnosti, ktorú sme smerovali na rozvoj pomoci ľuďom v kríze, bezdomovcom, chápeme človeka ako bio-psycho-sociálnu bytosť. Akonáhle je postihnutá jedna z týchto úrovní, trpí automaticky aj druhá, aj tretia.

Keď človek dlhú dobu prespáva pod mostom je majoritnou spoločnosťou považovaný za asociála. Pravda je, že trpí jeho sociálna oblasť a spoločnosť ho marginalizuje. Treba si uvedomiť, že vplyvy prostredia (počasie, hygiena, stravovacie návyky) vplývajú aj na somatickú stránku tohto človeka a skôr či neskôr spôsobia traumu. Verím, že väčšina z nás prizná, že musí trpieť aj psychická stránka jeho osobnosti. V nasledovných statiach sa budem možno tak trochu vo filozofickej, ale aj vo faktografickej polohe sčasti zaoberať všetkým tým, čím sme si za desať rokov práce s ľuďmi bez prístrešia prešli.

### Stretnutie pravého druhu

S Ivanom som sa spoznal takpovediac pri veci, ktorá väčšinou ľudí rozdeľuje. Nieže by sme chceli stavať ploty delenia, ale jeden plot nám chýbal v nocľahárni. Je úžasné, koľko podôb a účelov má taký plot. Plot v ZOO núti zvieratá zotrvať a neutiecť, nedajbože ublížiť návštevníkom. Takto rodiace sa pokolenia zvierat v tomto neprirodzenom prostredí menia svoje schopnosti prežiť v divokej realite, pardon, prírode.

Ľudský plot má chrániť majiteľa pred možnými ohrozeniami zvonka a dáva najavo teritórium jeho územia. Ten náš plot bol trochu iný. Môžem ho nazvať "plotom strachu". Bezdomovci chceli byť za ním z dôvodu, že tam bola vidina i realita postele a tepla, tepla poväčšine s prispáním bioplynov kolegov, ale predsa len trocha ľudského a dôstojného bytia bez strachu pred napádaním vonkajšími skupinami a činiteľmi.

Na druhej strane, okolie ich tam chcelo vidieť, myslím za tým plotom, aby mali pocit ochrany pred nimi. No a keď sme si to takpovediac s dovedty neznámym Ivanom povedali, zistili sme, že nás tento plot spája a dal nám možnosť spoznať aj názory toho druhého. Myslím si, že tento deň by mohol byť v kalendári banskobystrických bezdomovcov štátnym, resp. mestským sviatkom a oni by nemuseli ísť do "roboty" a mohli si oddýchnuť od stresu z ranného vstávania do ďalšieho dňa bez "hraníc". Každý na svete má svoje poslanie počas životnej púte, či už také alebo onaké, niektorí ich majú viac iní menej. To jedno naše bolo a myslím si, že aj je - zhmotňovať myšlienky pomoci týmto ľuďom do reálnej podoby.

Boli sme, sme a budeme takí rozdielni a predsa ako jeden. Ivan je rozvážny, má dar výrečnosti s výraznými vyjadrovacími schopnosťami, ktoré by mu nie málo ľudí živiacich sa rétorikou závidelo. Ja som tak trochu cholerik, čo mi do vienka dalo aj znamenie zverokruhu – baran, ak sa to tak dá povedať, a mám nutkanie čo najskôr dať myšlienkam reálnu podobu a zhmotniť ich. V ponímaní “východu” sme jing a jang s mohutnosťou Jang-č-tiangu. Byť sám vojak v poli je účelné iba ak tak na odstrel, ale byť dvaja, to je aspoň 50 % na prežitie k dobru alebo možnosť “obklúčenia” neprajníkov. Nieže by na nás niekto strieľal, ale napĺňanie myšlienok niekedy bojisko pripomína.

### **Krabica problém nerieši**

Jedna z možností riešenia “problému” bezdomovectva je takzvaný efekt krabice, ktorá problém zakryje a budí dojem, že problém neexistuje. V nás evokovala nesúhlas s touto povrchnou formou “riešenia” problému. Však pomaly ani toľko krabíc nebudeme mať, a čo sa nás týka, tak ani mať nechceme. Náš postoj nás nasmeroval k potrebe riešenia tohto problému formou vnútornej prevýchovy a integrity ľudí samých nachádzajúcich sa v tomto “bezstrešnom” stave. Pravda, zabaliť krabicu a poslať ju niekam – nikam, by bola určitá forma možno konečného riešenia, ale iba za predpokladu, že nenapíšeme spätnú adresu. Táto myšlienka je bizarná, ale podporovala by krabicové cestovanie komunite, ktorá aj bez euroškôl má chuť robiť v zahraničí. Paradoxné je, že v rodnej krajine, v ktorej rozumejú reči svojho národa nechcú rozumieť práci, ale v krajine, ktorej reč poväčšine neovládajú, by robili aj celý deň.

Momentálne ma zaujalo slovo SPOLOČNOSŤ, ktoré sa dúfam dá ponímať aj ako SPOLU viac jedincov pre jednu vec, a to určite aj pre ľudskosť. Ľudia ľuďom na pomoc pre lepšiu budúcnosť našich detí. Znie to tak socialisticky – budovateľsky, ale dúfam, že my všetci chceme pre svoje pokolenia to najlepšie, aj keď niektorí sú v tomto smere individualisti. Našťastie sa nájde pár ľudí, čo rátať aj s tými druhými. Spoločnosť sa hodnotí aj tým, ako sa vie postarať o tých najslabších.

Mnohí si povedia, že si bezdomovci za to môžu sami a netreba im pomáhať, však im tiež nikto nepomôže. Pravda ale je, že bezdomovcom sa môže stať hocikto. Počas našej niekoľkoročnej skúsenosti nimi boli aj vysokoškolsky vzdelaní ľudia, predtým na spoločenskom rebríčku postavení dosť vysoko. Človek, ktorý nemá čo stratiť a na druhej strane spoločnosť, ktorá nemá snahu mu pomôcť, je pre samotnú spoločnosť potenciálnou “hrozbou”. V poslednej dobe nadobúdam presvedčenie, že človeka netreba hneď meniť na intelektuála, vysokoškolsky vzdelaného, na obraz trendov v spoločnosti, ale treba vyťažiť čo najviac z daností, zručností, ale aj vedomostí ktorými disponuje. Na záver dovoľte možno ošúchanú konštatáciu – “človek je jedinečnou a neopakovateľnou bytosťou”, a preto chápme a uvedomujme si asi jednu z mála právd tohto sveta, že každý sme iný, ale čo nás okrem iného spája je, že

sme ľudia. Bol by som za časť príslovia homo homini – človek človeku, a nie ako je známejšie homo homini lupus – človek človeku vlkom.

### **Keď myšlienky nepoznajú hranice**

S Ivanom sme sa dohodli, že každý zvlášť spracuje svoj návrh na riešenie systémovej práce s bezdomovcami a potom to skompletizujeme. Za seba môžem povedať, že som si vybral priestor a čas silne vplyvajúci na psychiku. Myšlienky a logické závery som hľadal v priestore chalupy v zimnom období, keď v tom čase nebola široko-ďaleko žiadna živá duša, len ja a moje myšlienkové pochody. Poviem vám úprimne, že to absolútne ticho, tma i neistota vyvolávali vo mne zvláštne pocity bezmocnosti, osamelosti a úzkosti, ktoré určite prežíva aj bezdomovec v “prvotnom štádiu” odcudzenia sa bežnému statusu. Tieto pocity ma okamžite prešli, keď som začal dávať myšlienky na papier dúfajúc, že ich zhmotnenie v budúcnosti odoženie tieto pocity ľudí, ktorí ich cítia a potrebujú pomoc. Musím sa priznať, že spávať som chodil so sekerou a nožikom pod posteľou. Z pochopiteľných dôvodov som túto alternatívu prežívania do projektu nezpracoval...

Zvykne sa hovoriť, že keď dvaja robia to isté, nemusí to byť to isté. Tak to bolo aj pri spracúvaní témy nášho záujmu. Môžem povedať, že sa to dopĺňalo výnimočne, asi tak, ako to v nás ostalo dodnes. Hold, keď človek vie, čo chce a kam ide, ľahšie sa mu kráča, a keď sú dvaja je to fajn. Nie je dôležité až kam sa dostanete, ale ako a s kým, a ja osobne som rád, že na túto cestu mám tak skvelého spoločníka a priateľa.

### **PRÍSTAV**

Názov tohto zariadenia vznikol ani neviem, v hlave ktorého z nás dvoch. Okrem jeho súvisu s partnermi z Holandska má spoločný aj mokrý začiatok realizácie tretieho piliera systémovej práce s bezdomovcami. Bude to znieť paradoxne, ale kontakt na nich som objavil v časopise pre neziskové organizácie a poviem vám, na realizáciu rekonštrukcie bývalej stavbárskej ubytovne pripomínajúcej novodobé ruiny sa veľmi ťažko hľadali kapitálové financie. A v tom – časopis, nádej a vaňa, v ktorej som inkriminovaný časopis čítal. Vďaka šťastiu a snahe niektorých zainteresovaných (v počte dva) sa nám podarilo skompletizovať systémový projekt, ktorý bol progresívny tým, že bol modelový, dal sa a dá sa aplikovať v hociktorom meste Slovenska. Táto skutočnosť bola asi aj najväčším ťažidlom na miske váh pri rozhodovaní o pridelení financií. Nevynímajúc spoluprácu viacerých sektorov a inštitúcií pri realizácii jednej veci, čo vrelo odporúčam aj dnes všetkým, ktorých by táto oblasť a práca v nej zaujala.

Keď som sa vyjadril, že to boli novodobé ruiny, tak som nebol ďaleko od pravdy. Objekt slúžil ako súčasť staveniska určený na ubytovanie robotníkov pracujúcich

na výstavbe sídliska Fončorda, neskôr tam fungovala putika "U potkana", čo bol príznačný názov na to, čo tam po nich ostalo, keď sme boli na obhliadke objektu. Pri budovaní sociálnych stredísk pre túto komunitu sa len ťažko hľadá vycipkaná, ligotavá budova, a tak väčšinou dávame dokopy "staré ruiny". Je pravda, že ani jedno zo stredísk, ktoré sme dodnes budovali a zariaďovali nesmie mať taký štandard, ktorý by si nemohli klienti v reálnom živote dovoliť. Musí to byť len variant, z ktorého môže existovať vidina ísť do lepšieho – svojho. Keď používame slovo môže, je smerované jednoznačne na štát, za participácie menších celkov, ktorý je a má byť vykonávateľom potrieb spoločnosti a teda obyvateľov – občanov. Tým myslím zabezpečenie dostupného bývania pre všetky kategórie obyvateľstva. Keď už štát nevie zabezpečiť pracovné možnosti, aby si ľudia zarobili na slušné bývanie – hovorí sa tomu všade vo svete životná úroveň, tak by mal aspoň konštruktívne a efektívne smerovať svoje mechanizmy tak, aby zabezpečil pre ľudí plnohodnotné napĺňanie Európskej sociálnej charty a Ústavy Slovenskej republiky. Ústava vo svojom Článku 12 hovorí: "Ľudia sú slobodní a rovní v dôstojnosti i v právach. Základné práva a slobody sú neoddeliteľné a nezrušiteľné". A keď už sme pri Ústave, tak zaujímavý je aj Článok 35: "Občania majú právo na prácu". Reálne platí, že bezdomovcom sa môže stať každý, kto nezvládne zložité životné situácie, ktoré môžu nastať v živote každého z nás a dôkazom toho je aj klientela, ktorá "prešla cez naše ruky". Mali sme aj vysokoškolsky vzdelaných, bezdomovcov s ukončenou maturitnou skúškou či učňovkou. Je pravda, že veľkú skupinu tvoria bezdomovci, ktorí majú ukončenú základnú školu alebo ju nemajú ukončenú kompletne, aj keď niekoľko rokov si v nej odsedeli.

Takýto nezamestnateľní nezamestnaní si len s ťažkosťami uplatnia právo dané ČI. 35. Je pravda, že v súčasnej dobe vzrastá snaha niečo s týmto problémom robiť, ako s väčšinou "problematických" problémov, dúfam iba, že neostane iba pri chcení. Uvidíme, či kompetentní budú podporovať aj projekty smerované pre ľudí, ktorí sú na "vzdelanostnom chvoste" spoločnosti. Vrátim sa k Prístavu. S Ivanom sa nám potrebné peniaze podarilo nájsť a získať, a tak sme v priebehu roku 1996 mohli začať s prípravnými prácami. Ako to už na Slovensku chodí, museli sme dať vypracovať potrebnú projektovú dokumentáciu, lebo tá stará sa zapotročila pri niekoľkonásobnom prechode kompetencií vtedajších stavebných spoločností. So stavebným povolením to bol tiež zážitok, ten kto si poctivo vybavoval stavebné povolenie určite vie na čo myslím... A to som si naivne myslel, že keď je to v záujme mesta, tak to pôjde pružne. Zabudnite! Celý tento proces trval niekoľko mesiacov. Realizácia rekonštrukcie bola relatívne jednoduchšia, aj keď je pravda, že zo starého nové nikdy nebude. A tak sa Tuská 38 zrekonštruovala a dali sme jej názov "Prístav", oficiálne Sociálno-charitatívne centrum Prístav, v ktorom sme umožnili bez nároku na participáciu zháňania financií a realizácie, iba s prejavovým záujmom

o priestory, fungovať aj Slovenskej katolíckej charite v Banskej Bystrici. Hovorí sa, že "bez práce nie sú koláče", ale v konjunkcii "výnimka potvrdzuje pravidlo", a tak charita "prišla" k ideálnej polovičke objektu. Samozrejme, že nie do vlastníctva, ale v zmysle zmluvy o výpožičke.

Nás tešilo hlavne zrealizovanie III. stupňa siete, ktorý okrem bezdomovcov postupujúcich po sieti v zmysle projektu zabezpečuje bývanie aj pre deti. Pre chovancov ukončujúcich ústavnú starostlivosť štátu, ktorí boli životom prinútení dať sa na vlastnú dráhu zdolávania reálneho života, ktorý im nič nedaruje bez vynaloženia ich osobného úsilia. Na začiatok tejto púte je potrebné aspoň mať kde skloniť hlavu v teple a mať možnosť s niekým sa podeliť o svoje problémy a potreby. Po určitom období sme prišli síce k poznaniu, že nie každé ovocie je schopné byť vhodnené do pomyselnej prepravky života a niekedy to veci, a teda konkrétne krehkejšiemu ovociu, môže uškodiť. Skúste v zelovoci kupovať a súbežne dávať do tašky: banány, hrozno, jahody, jablká, kokosový orech, melón a na záver ako to v živote býva, na spiestrenie, aj dáke to kilo zemiakov.

Je isté, že z banánov, hrozna a jahôd nič nebude, iba to, že budú spiestrením toho tvrďšieho, ťažšieho a odolnejšieho ovocia. Ale dosť bolo vitamínov. Chcem tým len poukázať na hrozbu, že aj keď chovanca z detského domova po ukončení ústavnej starostlivosti dáme do najvyššieho stupňa, sklízne do myslenia starých harcovníkov života – neživota. A snaha štátu dať im vzdelanie sa veľmi rýchlo rozplynie. Hodnotový rebríček má jasný smer, nie hore, ale pekne dole, pri najlepšom ostane seknutý v tej istej polohe.

Preto v súčasnosti bojujeme o iný status, východiskovú polohu, začiatok, rozplavbu... Môžeme to nazvať ako chceme, vždy to bude iba hodenie tejto kategórie obyvateľstva do vody. Dúfam, že keď tieto riadky uzrú svetlo sveta, budem predchádzajúcu vetu brať ako neaktuálnu v pozitívnom vnímaní a nie v tom, čo prežívam pri jej písaní s vedomím, že niektorí kompetentní bez mena (lebo niekedy aj to je tajné vo verejnej či štátnej inštitúcii) rozhodujú, čo bude a nebude pre "poddajných" dobré. Títo bezmenní v súčasnosti, žiaľ, nechcú pomáhať tým, čo to potrebujú a tomu, čo má v našom ponímaní zmysel. Nemal by som takto písať, lebo ešte to bude čítať dáky „ješiták“ a už nebude pravda ani to, čo sme desať rokov budovali. Celý mix, ktorý som v predchádzajúcom odstavci uviedol ma núti vystríhať vás pred hraním sa na vlastnom piesočku, pred vnímaním len seba samého, a hlavne pred závisťou, nevedomosťou a ješitnosťou, lebo tieto postoje a vlastnosti do sociálnej brandže nepatria. Krčahy na plote

Určite si viete v myšliach vybaviť klasický drevený plot, na ktorom sú nastoknuté hlinené krčahy. Niektoré sú celé, druhé poobíjané a iné rozbité. Nevieam, či akurát prirovnanie ku krčahom je to najadresnejšie na niektoré činnosti, ktoré vám chcem popísať, ale niečo na tom bude. Činnosť môže byť naplnená “po okraj krčahu”, sčasti nenaplnená, ale i odložená, ale dúfam, že nie zabudnutá. Nedajte sa zmiašť tým, že na plote sú krčahy hore dnom, oni predtým ako boli dané na plot, slúžili svojmu účelu.

Jeden takýto pomyselný krčah v mojom rozprávaní bude predstavovať Vianočnú kapustnicu. Prečo práve Vianočnú kapustnicu? Nuž teda pre to, že sa traduje už ôsmy rok vydávať na Štedrý deň kapustnicu pre bezdomovcov – tak tomu bude aj tento rok. Prvú kapustnicu sme si objednali v kuchyni Mestského úradu a v celku sa vydarila. Na rok to bolo o čosi problémovjšie. Nemali sme do Štedrého dňa, kde kapustnicu nechať, a tak som ju pri zatvorených radiátoroch a otvorenom okne nechal deň v kancelárii. Na moje a ostatných prekvapenie kapustnica pripomínala skôr šampanské ako niečo, čo sme mali dať konzumovať bezdomovcom. Neostávalo nám nič iné, ako narýchlo uvariť novú. Odvtedy varíme kapustnicu radšej sami a na Štedrý deň ju aj bezdomovcom prestierame za asistencie nášho Zoliho a hostí, ktorí nás prídu podporiť svojou prítomnosťou.

Od minulého roka varíme teplú stravu, ktorú zamrazujeme počas celého roka. Viedlo nás k tomu presvedčenie, že na Vianoce je to tak trochu imidžové, hlavne pre tých, čo to tak aj chcú chápať, ale my ju varíme s radosťou aj počas roka.

Keď som pri jedle, napadá mi ešte jedna dobrá myšlienka, ktorú sme zaviedli s Ivanom, a to “kontrolné preukazy”. Hociktorá informačná sieť na svete by závidela prenos dát takou rýchlosťou, akou funguje informačná sieť bezdomovcov. Stačí, aby jeden dostal informáciu, že na druhom konci mesta sa podáva zadarmo polievka, šatstvo alebo iná služba, resp. komodita a v priebehu pol hodiny ich tam máte väčšinu nastúpených v rade s pohľadom plným samozrejmosti, že im táto služba patrí a niet na svete takého, kto by im to mohol odoprieť alebo nedajbože nedať.

Nechcem tým poukázať na problém všetkých, ale iba na niektorých z tejto skupiny obyvateľstva, ktorým pomoc druhých prinášal celkom pekný obrat. Rátajte v duchu so mnou. Na meste požiadali o jednorazovú dávku, na charite zobrali šatstvo, na Červenom kríži taktiež šatstvo a polievky a verte, že väčšina vecí skončila v komisionálnom obchode, ktorý vykupuje použité veci. Z dôvodu zneužívania dobroty druhých sme zaviedli kontrolné preukazy, do ktorých sa im značilo – čo, kedy, koľko, a kým im bolo poskytnuté s príslušným potvrdením organizácie, ktorá pomoc poskytla.

Tento preukaz obsahoval informácie o klientovi a o službách pre neho. Samozrejme, slúžil aj pre nás, ktorí sme poskytovali jednorazovú alebo opakovanú pomoc.

Sankciami bola zabezpečená aj zábudlivosť a vypočítavosť klientov, ktorí raz vytrhávali označené strany domnievajúc sa beztrestnosti, inokedy stratili nielen hlavu, ale aj preukaz a skúšali všetko možné a nemožné, len aby prospech bol na ich strane – česť výnimkám. Celá akcia trvala vyše roka a stroskotala na nemenovanom subjekte, ktorý síce veľa hovoril, ale ako hovoria bratia z Čiech “skutek – utek”. Hold, niekomu je zavela aj značiť to, čo dal. Z tejto akcie nám dodnes ostala Centrálna výdajňa šatstva a potravín, ktorá sa nachádza v objekte Pod Urpínom 6.

Šatstvo pochádza z dobrovoľných zbierok a z obchodov, butikov, ľudovo nazývané “ležiaky”. Potraviny sú skôr ojedinelé, väčšinou od firiem pred expiráciou, a preto ich treba čím skôr skonzumovať, lebo by ich nechcel ani náš starý dobrý psík Rony, ktorý stráži dva naše útulky. Výnimkou je strava, ktorú od minulého roka kvartálne hĺbkovo zamrazujeme a máme ju ako pohotovostnú ponuku pre prípady, že sa “zjaví” klient bez dokladov totožnosti a samozrejme bez dávky. Myslím tým dávky v hmotnej núdzi, ale za to hladný ako vlk.

Čo na záver tejto kapitoly? Hádám len jedno, že na a pri plote sú krčahy, ale aj čriepky z nich. Nič to za to, veď aj o tom je život.

A predsa ešte neuzavriem túto kapitolu. Nedá sa povedať, že vždy všetko funguje ideálne a bez chýb alebo možností zlepšenia, a to ma vedie k vymenovaniu niektorých čriepkov, ktoré nám ostali v oku... Či pri plote?

Prvý črep môže znázorňovať kvalitu sociálnej práce zo strany “vychovávateľov”. Nemám rád nasledovné “vyhováranie sa”, ale je to o ľuďoch a o peniazoch. Tí, čo by mohli kvalitne vykonávať prácu vychovávateľov a majú na to kvalifikáciu, by ju za ten plat nerobili. Jedine v prípade, že by boli finančne zabezpečení a robota by bola iba ich zábavou. Chcel by som takých hádam aj tucet.

Druhý črep znázorňuje druhú stranu “barikády”. Chcem tým povedať, že nie každý klient je bez viny ako baránok. Veľa týchto “čiernych ovečiek” vie ako pritláčať nič netušiace strany moci ku stene s argumentmi, že oni nič, to tí druhí. A preto sa v živote vyvarujte jednostranného pohľadu na vec, lebo ten je veľaokrát mylný a zavádzajúci. Držte sa radšej hesla: “každá minca má dve strany” a overte si všetko, čo vám človek v tiesni vyrozpráva. Niekedy by aj H. CH. Andersen závidel fantáziu pri výhovorkách a príbehoch, ktoré vám prestierajú ako na podnose. Česť výnimkám.

#### KOTVA

Sčasti sme mali vyriešenú komunitu samostatne žijúcich osôb v rámci systémovej resocializácie, a tak nám život pre pestrosť veľkého divadla bytia napísal novú epizódu, ktorú môžem priblížiť aj parafrázou “A čo deti...!” Majú mať nárok na poslednú šancu byť a žiť s biologickými rodičmi, keď sa ocitnú na ulici? S Ivanom sme sa rozhodli, že by tú šancu mali mať a našťastie to pochopili aj vtedajší poslanci mestského zastupiteľstva, vedenie mesta a iné zakomponované inštitúcie. Práca v takomto zázemí s podporou mesta bola pre nás “baladou”, ktorá nás určite

neučičkala do polohy "s peniazmi to vie každý". Ide o to, že jedna vec je vybudovať určitý priestor bez škrupule a druhá vec je dať tomu priestoru dušu, ale aj pravidlo a motiváciu a to zatiaľ stavebník nezvládne, lebo to je o ľuďoch.

Keď som spomínal deti, že sa ocitli na ulici aj s rodičmi, určite mi dá väčšina z vás za pravdu, že deti za to nemôžu. Preto celá idea je postavená na ochrane práv detí. Na jednej strane právo žiť v biologickej rodine, ale na druhej strane ochrana práv dieťaťa, aj voči vlastným rodičom, ak takáto hrozba je. Za nášho pôsobenia takéto situácie, žiaľ, niekedy nastali.

Musím načrtnúť aj z iného súdka, lebo toto znie tak mentorsky. Za nič by som nedal ten pocit, keď prídete do zariadenia, inými zaznávaného prostredia prestavanej bývalej – ľudovo povedané – basy, a vidíte rozžiarené oči najmenších detí, ktoré na chvíľu odišli z dohľadu rodičov a bez zábran sa hrajú, tešia sa, smejú a zdravia sa všetkým, ktorí tam prídu na návštevu. Raz darmo, deti sú ako tabuľa, niektorá popísaná viac, niektorá menej. Je len na nás, kto im pomôže zaplniť ju tými správnymi slovami, vetami, príkladmi a obrázkami.

Niečo nad vecou!

Tak ako ja, aj Ivan má prvorodeného syna narodeného zhodou okolností v tom istom roku. Nie je to iba znamenie – súhra nepochopiteľného, ale je to niečo, čo sme sa nesnažili nikdy vysvetliť a chápať. Proste je to tak. Prečo to spomínam? Nie je nič krajšie, ako keď vám sedemročné dieťa dáva otázky bytia a nebytia a otázky typu – ako vznikol svet a prečo funguje tak, ako funguje. Iba málo ľudí si v kolobehu života uvedomuje svoju pominuteľnosť a podstatu života a predávania svojho ja ďalej a druhým, resp. pre druhých. Čo taký človek na pokraji svojho bytia. Čo som komu dal? Čo som spravil pre to, aby som neostal len číslom v štatistike súčtu obyvateľstva? Nie je každý deň bytia v tomto časopriestore taký jednoznačný ako inkaso alebo iné spoločnosťou rešpektované dikcie bežného života. Každý z nás je na tej istej lodi – ako sa spieva v jednej pesničke, ale málo z nás si uvedomuje, že to, čo spravil počas svojho života na zemi ovplyvnilo životy druhých.

Celý život je súhra možných a nemožných náhod, resp. úmyslov, ktoré určujú možnosti byť či byť tým, kto mení životy druhých. Systém ako taký by na jednej strane mohol fungovať za predpokladu akceptácie všetkých humánnych noriem, ale na druhej strane, by sa stal evolučne neúnosným. Nepatrím k ľuďom, ktorí by nebrali na zreteľ možné evolučné hrozby, za predpokladu ideálneho bytia, ale všetko sa dá riešiť, ak prevládne racionálny rozum nad mamon – egoizmom. Tieto state by sa mohli zdať ako spleť chorobných predtúch a infantility pisateľa, ale podľa mňa majú niečo do seba. V prípade, že to nechcete akceptovať, máte právo na svoj názor, ako ho mám, dúfam, aj ja. Už dlhšiu dobu sa snažím pochopiť myslenie človeka, ktorý sa ocitol v našej "sieti". Na jednej strane – nemám čo stratiť a na druhej – nemám čo stratiť. Je jedno, ktorou stranou sa vyberiem, jednoducho

nemám čo stratiť. Ak som "neprispôsobivý", nemám čo stratiť, skôr získať, lebo celá demokratická Európa sa pozerá ako vyriešia môj status novoprijatí členovia EÚ. Skoro mám pocit, že som ohrozený druh. Otázka Rómov a nerómov nehrá žiadnu rolu, žijeme predsa na jednej zemeguli. Holí sa rodíme a tak isto zomierame, aj keď niektorí si myslia, že sú niečo extra. Či už podľa farby pleti alebo vierovyznania, vzdelania či vyumelkovaného patriotizmu v "smotánke".

V prípade ľudí, ktorí prišli o strechu nad hlavou znejú odpovede na otázky: „Ako sa to stalo?“, „Čo vás trápi?“, „Ako vieme pomôcť?“ väčšinou: nemám kde bývať, lebo som ja alebo niekto z mojich predchodcov a predkov predal strechu nad hlavou, prišiel som o niečo, nemám robotu, musel som nejako riešiť svoju situáciu... A množstvo iných možností a odpovedí.

Ale kde je spoločensky únosná miera akceptovateľnosti v minulosti trestaného príživníctva, špekulácie a iných podob typy – však sa o mňa postará štát, mesto a dobráci. Verím, že veľa ľuďom novoobrodzenia pomoci tieto vety nebudú "voňať", ale mám rád sedliacky rozum a racionalitu. Tak teda ako funguje svet? V každom prípade na anti altruistickom základe, česť výnimkám. Skúsme si predstaviť svet plný takýchto ľudí, to by nebol svet-nesvet. Jedna svetová ideológia hlásala a hlása: „silnejší prežije“, druhá: "v kolektíve je sila", tretia: „nemala nárok na ideológiu“, lebo chcela "len prežiť". Stále sa hráme iba na to, čo si myslíme a budeme myslieť, ale v podstate sa snažíme chytiť vietor do vrečka. Odpoveď je pritom tak prozaická: "každý z nás je tu len raz" – to je druhá časť už spomínanej state pesničky. O to výrečnejšia a hodná zamyslenia, či každý jeden krok v našom bytí je hodný toho druhého. Snaha by mala byť smerovaná k ľudskému porozumeniu a znášanlivosti, samozrejme za predpokladu, že to nebude úmyselne zneužívané tou či onou skupinou ľudstva.

## EPILÓG

Epilóg nebude v pravom slova zmysle epilógom, lebo rozvoju sociálnych služieb iste nie je koniec. Táto agenda je tak živá ako je jej predmet, preto bude v podobe vďaky všetkým za všetko, čo pre nás a tých druhých urobili.

Dovoľte mi na tejto desaťročnej ceste poďakovať sa hlavne môjmu sparing partnerovi Ivanovi Šedibovi a ostatným ľuďom, ktorí sa pričínili svojimi postojmi, možnosťami, financiami, priestormi a všetkými druhmi pomoci, ktoré sme na tejto doterajšej púti potrebovali a žiadali, za ich pochopenie a chuť pomáhať druhým.

**ĎAKUJEM**

Zmyslom tohto materiálu je zaspomínať si na desať rokov, ktoré sme venovali práci s bezdomovcami. Nebudeme vytvárať vedeckú štúdiu, projekt či bilančnú správu, chceme len zapísať niekoľko momentov našej práce, ktoré nám zostali zapísané v myšlienkach a srdciach. Svoju hodnotu majú predovšetkým pre nás, lebo nás na chvíľočku vracajú k zážitkom, ktoré nás a dufame, že aj Vás, s odstupom času dokážu zabaviť či povzbudiť. Svojou nepatrnou hodnotou boli odsúdené na nezverejňovanie, nie vždy však človek oslavuje 10. výročie...

Začiatok je vždy ťažký a neplatí to len o našej práci s bezdomovcami, ale aj o tomto našom materiáli. Sedeli sme na sklonku rokov 2003 a 2004 pri spisovaní podkladov k činnosti útulkov v Banskej Bystrici a zrazu sme si uvedomili, že je to už 10 rokov. A tak sme si začiatkom januára povedali, že si dávame čas do konca mesiaca na prípravu prvých verzií.

Je pravda, že mnohí, ktorí vytvárali strediská podľa nášho projektu či podľa skúseností s našimi zariadeniami, propagačné materiály majú. My sme však obdobné materiály nepripravovali, radšej sme zháňali niečo, čo sme potrebovali alebo sme hasili problémy. Už ani neviem, ktorý z nás prišiel na tú myšlienku so spomienkami. Zhodli sme sa však, že to nebude žiadny odborný materiál, ale niečo podobné beletrii. A tak sme sedeli a trápili sa nad tým, čo sme si sami vymysleli.

Posudzujte nás, prosím, so značnou dávkou tolerancie, lebo ani jeden z nás nie je spisovateľ, ani nemá ambície sa ním stať. Chceme Vám len sprístupniť niektoré tajné miesta komnát našich myslí a možno Vás aj presvedčiť o tom, že aj bezdomovcom sa oplatí pomáhať a bezdomovectvo nie je chytľavou chorobou.

### Ako sa to všetko začalo?

Nijak zaujímavo, ani poeticky. Za stolom pracovne na Mestskom úrade v Banskej Bystrici. Stretli sme sa tam zástupcovia rôznych organizácií, aby konečne aj v Banskej Bystrici bol vytvorený dostatok priestoru pre bezdomovcov. Ak mi do dnešného dňa ostali v pamäti nejaké myšlienky z tohto stretnutia, dajú sa charakterizovať snahou zúčastnených o rýchle riešenie problému. Okresný úrad mal už pripravené zdroje financovania, rysovala sa možnosť verejno-prospešných prác, Mesto dokonca vyčlenilo objekt a bolo pripravené ho zrekonštruovať, Červený kríž s Charitou boli ochotní pomôcť pri materiálnom vybavení strediska. Nebolo však toho, kto by sa podujal vznikajúce zariadenie prevádzkovať. A tak po diskusiách padlo rozhodnutie a Červený kríž v Banskej Bystrici sa vydal na dráhu neštátneho poskytovateľa sociálnych služieb. Ak niečo do dnešného dňa neľutujem tak je to fakt, že sme sa do toho pustili. A v hlave mi ostali dve myšlienky, ktorým ani s odstupom tolkých rokov nepridelím autora. Nie preto, že by som si autorov nepamätal, ale nepovažujem to za nevyhnutné.

*“Je predsa nemysliteľné, aby sme bezdomovca, ktorý nepotrebuje liečenie v nemocnici, vyvážali za hranice okresu.”*

*“Vyvarujte sa používania vaní, lebo ich nikdy neudržíte v hygienicky spôsobilom stave a nepoužívajte poschodové posteľe, veď u tých ľudí je často poškodená motorika a nebudete ich predsa v noci zbierať zo zeme.”*

A tak sme sa do toho pustili. Bezdomovcov už nebolo nevyhnutné vyvážať za hranice okresu, naopak, s postupom času k nám začali prichádzať z blízkeho aj vzdialeného okolia. Vane a poschodové posteľe v našich útulkoch do dnešného dňa nenájdete. Deň onoho pracovného stretnutia sa stal pre mňa pamätným, lebo som v ňom získal prvé praktické rady pre prácu s bezdomovcami.

### A kde bol vtedy Karol?

Pracoval ako kurátor na sociálno právnej ochrane detí a mládeže. Na našej spoločnej ceste sme neštartovali spoločne. Ja som bol zabratý do prác s nocľahárňou “Večierka” a Karol sa stal vedúcim Referátu sociálnych vecí Mestského úradu v Banskej Bystrici. Keďže sa projekt Večierky od začiatku rodil v spolupráci Mesta s Červeným krížom, bolo len otázkou času, kedy sa naše cesty stretnú.

Čo nás spojilo? Plot. Ak mnohí môžu popravde povedať, že ich plot oddelil, nás spojil. A takýchto opačných pravidiel v našom vzťahu bolo viac. Nechránený areál nocľahárne si vyžadoval zabezpečenie. Najjednoduchším riešením bolo objekt ohradiť, ale z priznaných financií na prevádzku zariadenia to jednoducho nešlo. A tak sme sa, asi po dvoch predchádzajúcich telefonátoch, po prvý raz stretli. Nevieť, či existujú nejaké symboly, ktoré v živote človeka označujú osudné stretnutia, každopádne, sme si bez zjavných symbolov hneď po prvom stretnutí museli padnúť do oka, lebo ani nie za polroka sme vydali prvý spoločný materiál pojednávajúci o bezdomovcoch. A aby som nezabudol, napriek tomu, že nocľaháreň už druhým rokom funguje v nových priestoroch, plot ešte stále stojí. Na najbližšie Karolove narodeniny pôjdem z neho trochu odštipnúť, aby sme si aj do ďalších rokov zachovali súdržnosť, ktorej pôvodcom bol.

### O obloku

Nocľaháreň Večierka bola viac ako 8 rokov umiestnená v rodinnom domčeku na Bočnej ulici č. 9 v Banskej Bystrici. Ak by ste niekedy chceli hľadať ostrov pokoja a kľudu v rušnej Bystrici prídte sa pozrieť na Bočnú ulici č. 9. Veľká záhrada s ovocnými stromami – čerešňami a jablňami, maliny, egreš, ríbezle. V záhradke pri domčeku vodovodný prívod na polievanie. Zdola pod domčekom tečie potôčik, cez ktorý po moste prejdete do areálu bývalej Večierky. Nad domom starý evanjelický cintorín. V najbližšom okolí domčeka ani jedna stavba. Kedysi bol tento domček domčekom hrobára.

A pritom ani nie 100 metrov vzdušnou čiarou budova okresného riaditeľstva polície na Okružnej zo strany jednej, asi 300 metrov budova bývalého TESCO na strane druhej.

Život strediska prebiehal na dvoch miestach. Pri bráne plota bola umiestnená UNIMO bunka, v ktorej vykonávali službu vychovávatelia a v budove domčeka, ktorá slúžila pre klientov. Bezdomovci prichádzali bráničkou, vychovávatelia ich zaevidovali, vybrali nocľahné vo výške 10 korún, odovzdali ubytovaným lôžkoviny a zaviedli ich do domčeka. Vchodovými dverami dvorčeka sa vchádzalo do malej chodbičky s umývadlom. Z chodbičky viedli troje dverí. Zadnými dverami sa vchádzalo do spŕch a na toaletu, ľavými dverami do takzvanej malej izby (s troma posteľami), pravými zas do kuchynky a ďalej do veľkej izby (so 6 posteľami). Každý bezdomovec sa pri príchode na ubytovňu poumýval, bolo to jedno zo základných pravidiel zavedených v tomto zariadení.

Aby sme pochopili súvislosti je nutné pripomenúť si niekoľko momentov, ktoré patrili k samotnej prevádzke zariadenia. Nocľaháreň fungovala výlučne cez noc. Otvárala sa okolo 6-tej hodiny poobede a opustiť sa musela do 8. hodiny rannej. Ubytovanie v nej našlo spolu 9 chlapov – bezdomovcov.

Niečím zvláštnym priebeh služby však jedného dňa narušili klienti, ktorí prišli o pomoc prosiť službukonajúcich vychovávateľov. Spríjemniť si pobyt vo Večierke sa totiž rozhodli dámskou návštevou. Keďže takáto návšteva nebola povolená, bola tajná misia prepašovania dotyčnej návštevy realizovaná zadnou časťou domu, ktorú nebolo z bežných miest vidieť. Jediným vstupom cez túto zadnú časť však bolo len okienko v kúpeľni, ktoré nemalo rozmer väčší ako 60 x 60 centimetrov. Dotyčnej návšteve sa teda podarilo, za predpokladanej pomoci, ku ktorej sa neskôr nikto nehlásil, dostať do okienka. Vzhľadom na rozmery návštevy by aj človek s malou predstavivosťou musel konštatovať, že okienkom neprejde. Ľudská túžba však dokáže byť obrovská, a tak po márnom boji s telom zaseknutým v okne zo zadnej steny domu aj z kúpeľne, prišla na rad prosba o pomoc vychovávateľom. Nevedno, či z hanby nad neustráženou službou, alebo zo zvedavosti či sa to podarí, bojovali so ženou v okne všetci svorne. Nebudem hádať, koľko času im tento boj zabral, len by som rád povedal, že sa skončil úspešne. Dotyčná dáma sa do Večierky dostala, žiaľ len na chvíľočku. Po krátkom oddychu bola z nocľahárne vykázaná. Dodnes však neviem, či jej odchod bez zbytočných rečí a priesťahov bol spôsobený únavou a bolesťou, ktorú si v tesnom okienku zažila alebo bol spôsobený urazením sa dámy nad tým, že po jej vyslobodení sa k nej nikto nehlásil.

## A ešte raz okná

Čo však trápilo našich bezdomovcov naďalej? Bol to problém s tým, že do Večierky sa večer prichádzalo a ráno odchádzalo. Na dovŕšenie zla ešte platilo dodnes zaužívané pravidlo “kto skôr príde, ten skôr melie”, ktoré znamenalo, že šancu na ubytovanie mali len tí, ktorí prišli prví. A tak sme sa jedného dňa dostali do stavu, že služba, ktorá prišla do práce telefonovala, že okná vo Večierke sú rozbité. Priznám sa, že ma to veľmi mrzelo a spočiatku som si myslel, že je to práca ľudí z okolia, ktorým vadí prítomnosť bezdomovcov či práca radikálnych skupín bojujúcich proti “somrákom”. Každopádne, na druhý deň doobeda boli už okná nanovo zasklené. Omnoho väčším prevkapaním pre mňa bolo, že sa táto situácia na druhý deň zopakovala. Priznám sa, že som už začal upodozrievať sklenárov, vyrábajúcich si takýmto spôsobom kšeft, keď ma na druhý deň ráno prevkúpila v práci delegácia bezdomovcov. Prišli mi vo svojej veľkodušnosti ponúknuť bezplatnú celodennú ostrahu objektu. Až vtedy mi svitlo, o čo v tejto záležitosti ide. Môžem Vám všetkým povedať, že v tomto okamihu sa začal otvorený boj. S hrdosťou sa priznávam, že som stál na víťaznej strane barikády. Víťazstvo sa však nerodilo ľahko. Bol jún, veľmi teplý mesiac, a my sme zasklené okná nachádzali rozbité. A tak sme si povedali dosť a vymysleli sme, že sklenenú náplň okien nahradíme drevenou. Okenné rámy prekryté doskami, to bola z našej strany trúfalosť. Všetci, vrátane vychovávateľov, sa sťažovali na už neznesiteľný zápach vo Večierke. Možno však povedať, že to malo svoj úspech. Po asi týždni zadebnenia okien sme okná dali nanovo zaskliť. Od toho dňa sa okná vo Večierke nerozbíjali. No a ja som bol bohatší o skúsenosť.

Okná sme dali “zamrežovať” hustým pletivom, ktorého obdobu je možné vidieť na novinových stánkoch, a ktoré sa vo Večierke nachádza dodnes. A moja osobná skúsenosť bola, že mi ostal natrvalo v pachových senzoroach zapísaný zápach Večierky. Od toho dňa som si prešiel mnoho útulkov na Slovensku aj v zahraničí a môžem zodpovedne prehlásiť, že pach v útulkoch je všade rovnaký. A neopakovateľný. Môžem však vo svojich spomienkach pokračovať ešte jednou skúsenosťou, ktorú som získal od bezdomovcov, vedel by som spraviť kandus.

### **Viete čo je kandus a prečo ho vytlačili vinárničky?**

Okrem rôznych iných túžob, bola aj túžba po alkohole pre niektorých bezdomovcov vysoká. Problémom však bolo zohnať dostatočne dobrý či silný alkohol za rozumnú cenu. A tak sa nám stalo, že sa jedného dňa stali z bezdomovcov alchymisti. Na šporáku stál ešus a v ňom horela ťažko identifikovateľná tekutina. Po určitom čase horenia ju rýchlo hasili, či skôr sfukovali, a po vychladnutí pili. Na výrobu kandusu bol potrebný technický lieh. Podľa autentických výpovedí sa tento lieh ešte mohol riediť vodou. Potom prišla fáza zapálenia a horenia, kde farba plameňa prezrádzala kvalitu kandusu. Farebný rozdiel plameňa teda určoval dve základné hranice – hranicu beznásledkovej piteľnosti a hranicu dostatočnej sily. Ak plameň zmenil svoju farbu a horel ešte dlho, stratilo sa veľa grádov. Ak ešte nezmenil svoju farbu mohol byť nebezpečný. V tejto chvíli Vám dlhujem ešte farbu plameňov – červená a modrá. Aspoň tak sa to traduje v kuloároch bezdomovcov. Ja som kandus v živote nepil, no okoštoval ho môj nemenovaný kolega vychovávateľ a konštatoval, že to síce nie je bohviečo, ale piť sa to dá. A ja Vám poviem, že do dnešného dňa neoslepol. Mrzí ma, že chemické experimenty tvoriace akúsi romantickú kulisu večerov nás postupne opustili. Cena liehu, aj toho technického, zásadne stúpila a kuchtenie kandusu postupne nahradili dnešné vinárničky. Ako mi povedal nemenovaný bezdomovec, načo sa trápiť s vymýšľaním, keď liter jablčkového vína si kúpi za 25 korún. Nuž a v tejto súvislosti mám na Vás prosbu. Buďte tolerantní k bezdomovcom na lavičkách pri vinárničkách večer či ráno, oni nie sú až takí opití, len sa trápia nad možno definitívnu stratou fantázie a snahy o experimenty.

Pokračovať v opise zážitkov z Večierky by sa dalo veľmi dlho, rád by som sa však vrátil k našej spoločnej ceste s Karolom. Ako to teda pokračovalo ďalej? Vznikol projekt systémovej resocializácie bezdomovcov, zrodila sa Nádej-Šanca, cestovali sme do Holandska po zariadenie, Karol vo vani našiel možných podporovateľov budovania tretieho stupňa – Prístavu, presťahovali sme Večierku a medzitým sme neustále skúšali presvedčať ľudí, okolie, kolegov, že práca s bezdomovcami stojí zato. Dokonca sme vytvorili kampaň nekopte do krabíc, v ktorej nám pomohol Elán s Lúčnicou. Prednášali sme na sociálnej Višegrádskej štvorke a neustále sme rebelovali proti všetkým nariadeniam, ktoré našu prácu obmedzovali. Stihli sme však aj žiť. Oženili sme sa a dnes máme obaja po dvoch krásnych synoch. Tí prví sú rovesníci, môj mladší je starší ako Karolov. No napriek všetkým okolnostiam nás možno považovať za nezrastené siamské dvojčatá.

### **Nádej Šanca**

Už len opis histórie budovy na ulici Pod Urpínom č. 6 je históriou samou o sebe. V prvej republike verejný dom, neskôr hostinec, potom krčmička, zvéračská škola PKO a zase hostinec a potom útulok.

Na prízemí stavba s mohutnými hrubými stenami, klenbovým stropom, na poschodí drevená nadstavba. Pred budovou železničná trať s malým priestranstvom so starými lipami a cestou k malej stanici. Na tomto priestranstve podľa pamätníkov vtedajšej doby býval otvorený parket, na ktorom sa vynikajúco tancovalo. Za budovou strmý breh Urpína, prírodnej dominanty Banskej Bystrice, mesta pod Urpínom.

Na prízemí kuchyňa s jedálňičkou, v drevenej nadstavbe útočisko pre 13 bezdomovcov. To bol náš splnený plán, ktorý sa zrodil z projektu trojstupňovej systémovej resocializácie spoločensky neprispôsobených občanov.

### **Kde sa projekt rodil?**

Na Mestskom úrade, v pracovni informatikov. Možno sa to dnes bude zdať ako archaizmus, ale Červený kríž, ani vedúci referátu sociálnych vecí nedisponovali počítačom. A tak sme podľa Karolovho hodnotenia ďatlovským spôsobom nahadzovali do počítača rukou písané myšlienky, ktoré sa za necelé dva roky stali modelovým projektom riešiacim problém bezdomovectva na Slovensku. Už ani neviem, ktorá zo statí projektu je Karolova, a ktorá moja. Mali sme však to šťastie, že bez závažnejšieho dohovárania sa sme sa v myšlienkach stretli a súhrn našej práce vytvoril homogénne dielo. Projekt okrem iného pomenoval základnú možnosť postupu práce s bezdomovcami medzi ich zakrytie a systémovú prácu. Systémovú prácu rozdelil medzi tri stupne resocializácie. Projekt sme mali hotový. Prvý stupeň – Večierku takisto. Pustili sme sa teda do budovania stupňa druhého. Pomenovali sme ho Nádej-Šanca a zariadili sme ho materiálom, ktorý sme doviezli z Holandska.

Každá cesta do zahraničia je určitým výletom zo všednosti, no naša cesta bola ešte výnimočnejšia. Cestovali sme totiž štyria chlapi trojdvierovou LADOU Samarou, spať sme mali v kláštore pre misionárov a doviezť sme mali plný kamión tovaru. Mali sme obrovskú chuť doviezť polovicu Holandska a presvedčiť všetkých, že si vieme poradiť s každým problémom.



### **Ako radšej nospať v aute**

Už pri príchode do rakúska sme pochopili, že čím skôr budeme v Holandsku, tým lepšie. Pri asi štvrtom prechode Dunaja medzi rakúsko-nemeckými hranicami sme v noci pochopili, že v tomto aute sa určite nevyspíme. Po ceste však nastal jeden problém. Naša nádrž už bola prázdna a v posledných viac ako päťdesiatich kilometroch sme nenatrafili na benzínovú pumpu. V posledných záchvevoch našej snahy nevyvolať dopravný priestupok, zišli sme z diaľnice riskujúc zablúdenie a hneď pod diaľničným priecestím sme našli pumpu. Rozospatý kolega mi oznámil pamätnú vetu: „netankuj plnú, je tu strašne drahý benzín.“ A ja v bezradnosti bdieť vodiča som sa pokúšal vysvetliť, že ešte nie sme zďaleka ani v Holandsku a rád by som sa vrátil aj domov. Všetky ďalšie tankovania už prebehli bez ďalších nepredvídaných problémov a tak sme okolo siedmej hodiny rannej prefrčali nemecko-holandskú hranicu. V najbližšej kaviarničke na holandskej strane, čakajúc kolegov z charity ma Karol udivil svojou znalosťou nemčiny.

### **Zahlen Sie mir bitte (alebo zaplaťte mi prosím)**

A tak sa začalo naše prvé európske turné, ktorého dôsledkom bolo zásobenie našich stredísk tovarom, ktorí využívajú dodnes. Ak sa pridete pozrieť do našej novej Večierky, nájdete v nej posteľe ktoré sme doviezli z Holandska.

Jednými zo sprostredkovateľov boli pre nás rodáci zo Slovenska, momentálne vykonávajúci prax vo vlastnej zubnej ambulancii. Stretnutie s nimi, ako aj s mnohými ostatnými zástupcami holandskej strany bolo príjemné. Ubytovanie nás však temer priviedlo k šialenstvu. Predstavte si, keď chcú štyroch družných Slovákov ubytovať v kláštore. Aby som vopred predišiel nesprávnym úvahám uvádzam, že to bolo zariadenie pre chlapov – misionárov. Ubytovanie v ňom bolo na veľmi slušnej úrovni – priestrané izby, posteľ, pracovný stôl, sedačka. Ale každý z nás musel spať sám, v novom prostredí, neznámom okolí, s nedostatočnou znalosťou reči. A čo je najdôležitejšie – v úplnom tichu. Ticho tejto ustanovizne, ako sme sa neskôr presvedčili, narúšal len trikrát denne znejúci gong zvolávajúci k raňajkám, obedu a večeri. Dodnes nezabudnem, keď asi po polhodine prišiel ku mne kolega s prosbou, že radšej prespí u mňa na sedačke.

Dni nám však ubiehali rýchlo, navštevovali sme rôzne sklady s materiálom pre pomoc nám chudobným priateľom, spoznávali sme nové miesta a miestočka. Napriek tomu, že sme na dovoz nábytku z Holandska objednali najväčší možný kamión, nebol žiadny problém naplniť ho. Veci sme mali vybrať, odmietli sme ponuku skladov, ktoré sme nepoznali a zanedlho sme boli spokojní sami so sebou. Lada Samara sa ukázala ako nadmieru spoľahlivé vozidlo a bez problémov nás doviedlo späť. Vodič nezaspal, vďaka občasnému prikrmovaniu paradajkami, ktoré sme si ako darček viezli z návštevy ohromných skleníkov.

Ak by som mal vyjadriť ešte niekoľko najhlbších zážitkov z Holandska, povedal by som, že cyklisti tam jazdia snáď s absolútnou prednosťou v jazde, v Amsterdame sme nenašli historické centrum, nevideli sme ani jeden veterný mlyn, holandské tulipány sú úžasné.

Na koniec môjho rozprávania o zariaďovaní stredísk z Holandska Vám poviem, že so žiaľom spomínam, že som nevidel najväčší suchozemský prístav EUROHAFEN. Boli sme od neho desať kilometrov, naše cestovateľské plénum však rozhodlo, že ďalšia zachádzka by nás stála večeru. Nevieť čo sme vtedy večerali, ale pochopil som, čo je človek schopný spraviť kvôli hladu.

Budovanie zariadenia Nádej-Šanca pre mňa prebehlo v kľudnej atmosfére, chýbajúce komponenty zariadenia, ktoré sme zháňali a našťastie zohnali v Rakúsku boli dovezené bez mojej či Karolovej priamej účasti. Jedna zásadná skúsenosť mi však z tejto etapy zostala. So značnou hrdosťou sme pripravili pre bezdomovcov kuchyňu. Lístky dokonca mnohí dostávali ako jednorazovú dávku od Mesta Banská Bystrica. Rýchlo sme však pochopili, že bezdomovci nemajú záujem o nami podávanú stravu, ak si ju musia čiastočne hradiť.

V torze kuchyne sa však zrodila pre mňa krásna tradícia, tradícia vianočnej kapustnice.

### **Karol vo vani**

Pokračovať v rozprávaní ďalej znamená objasniť históriu vzniku tretieho resocializačného stupňa – Prístavu. K vytvoreniu tohto zariadenia však boli potrebné dve veci. Objekt a peniaze. Práve na pravú stopu prispievateľov na rekonštrukciu prišiel Karol vo vani. Požičal si totiž odo mňa časopisy tretieho sektora a zrejme jediný kľud na ich čítanie našiel vo vani. Práve vďaka takto získanému kontaktu na Spolupracujúce holandské nadácie sa nám naskytla možnosť financovania tretieho stupňa zariadenia. Priestory, ktoré bolo treba zrekonštruovať sme našli na Tulskej ulici v objekte z UNIMO buniek, ktorý pôvodne slúžil stavbárom bystrického sídliska Fončorda, neskôr klubu či pohostinstvu nazvanému “U potkana”.

### **Prístav**

Často sme si s Karolom hovorili, akceptujúc stav objektu, či by nebolo výhodnejšie ho zbúrať a na jeho mieste postaviť nový. S prekvapením sme však sledovali, ako sa veci v objekte začali dostávať do poriadku a ako bola s postupom prác spokojná holandská strana. Zaujímavé pre nás bolo, že poskytnuté investície si z holandskej strany prišli kontrolovať práve osoby, ktoré pri schvaľovaní procese nekladali do nášho systému či projektu dôveru.

Prístav bol pre nás zároveň novou skúsenosťou pri zariaďovaní objektu, lebo postupom času už nebolo nevyhnutné obracať sa s prosbou o pomoc na zahraničie, ale dokázali sme využiť potenciál rušiacej sa ubytovne u nás. Práve táto skutočnosť

sa podpísala pod fakt, že prvým klientom Prístavu, ubytovaným v priestore zariadenia ešte pred jeho oficiálnym spustením, bol bezdomovec s pôvodným vzdelaním stolára, ktorý sa značne pričínal o to, že ešte aj dnes sa využíva pôvodné zariadenie strediska s drobnými úpravami.

Naplniť Prístav, ktorého kapacita je 44 klientov bol postupným procesom, značne poznačeným kritériami výberu stanovenými projektom. Napriek mnohým snahám z rôznych strán o okamžité riešenie všemožných prípadov sa nám podarilo zachovať harmonogram a Prístav bol naplnený po zhruba deviatich mesiacoch.

Mohli by sme si povedať, že po všetkých peripetiách a zážitkoch by bol najvyšší čas povedať si finito a dať si na chvíľu pokoj. Nám sa však v tejto fáze začali nové problémy, ktoré bolo nutné riešiť.

Apropo, prečo práve Prístav? Nuž, pri názve sme chceli zostať verní prispievateľom z Holandska a tak sme hľadali niečo typické. V tejto súvislosti by som rád povedal, že najstť názov je často časovo náročnejšie, ako napísať projekt. Uvažovali sme o dreváku, tulipáne, veternom mlyne, možno aj o spomenutých paradajkách. Nakoniec sme sa zhodli na Prístave, lebo bol pre nás dostatočne holandským a zároveň inšpirujúcim a korešpondujúcim s projektom.

### **Klienti a ešte raz klienti**

Naša snaha sa plne sústredila na prácu s klientmi a samotná úspešnosť v ponímaní zamestnateľnosti či osamostatnenia bola pre nás inšpirujúca. Hľadali sme zamestnanie pre klientov, v ponímaní pochopenia ich situácie a nevyhnutnosti jej riešenia, hľadali sme alternatívy zamestnania klientov formou brigádnických či sezónnych prác a neustále ich presviedčali o nevyhnutnosti prechodu z pasivity – teda poberania sociálnych dávok na fázu aktívnu. Niekedy sme boli úspešní, niekedy nie, ale niekedy nás to naozaj nesmierne mrzelo. Práve o jednom prípade, ktorý nás mrzel aspoň pár slov.

Mali sme jednu klientku, šikovnú, poriadnu, ochotnú začať pracovať na svojej budúcnosti. Pomohli sme jej pri nájdení práce a boli sme presvedčení, že sa uchyťí a za chvíľu nebude našu pomoc potrebovať. Po prvom mesiaci sme sa však s hrôzou dozvedeli, že sú na ňu od zamestnávateľa sťažnosti, nie je dochvilná a bola označená za nespoľahlivú. Zisťovali sme, či je s prácou nespokojná, či nemá problémy s kolektívom a podobne. Po prešetrovaní a vybavovaní sme sa pre nás s hrôzou dozvedeli príčinu – nepoznala hodiny.

A tak sme boli o ďalšiu skúsenosť bohatší – nikdy nie je neskoro začať pracovať s klientom od začiatku a nikdy netreba vychádzať z nepodložených predstáv.

Klientov útlukov nemožno stavať do jednej roviny. Niektorým vyhovuje ich životný štýl, iní čakajú na pravú príležitosť, jedni si vďaka svojmu výzoru či správaniu a prístupu prácu nenájdu, druhí neudržia a tretí pracujú s uspokojujúcimi výsledkami. Pre nás však práve práca klienta bude a bola jednou z ťažiskových tém systému

resocializácie. Veríme, že si pre tieto skutočnosti dokážete spolu s nami uvedomiť nepríjemnosť situácie, v ktorej sa vďaka dnešnej legislatívnej norme nachádzajú. Oprávneným klientom útluku je človek v hmotnej a sociálnej núdzi. Teda žiadna práca, alebo žiadny útluk. Začala sa pre nás ďalšia fáza činnosti, fáza hľadania pracovných alternatív.

### **Dobrovoľníci, Nota Bene, aktivačné práce a iné**

Dobrovoľnícka práca je v intenciách Červeného kríža niečo samozrejme a bežné. Poskytnúť niekomu možnosť realizovať sa vo veciach potrebných je účelné, a v prípade zapájania sa klientov aj vhodné, lebo klient okrem zručností či pracovných návykov získava aj hmotné zvýhodnenie, napríklad typu odpustenia od platieb za poskytnuté sociálne služby. Tento systém však nedokázal plne naplniť naše predstavy, a tak sme pátrali aj po niečom inom. Niečo iné, vhodné a odskúšané predstavoval projekt predaja pouličného časopisu, ktorý okrem pracovných návykov, motivácie a tým aj nevyhnutnej selekcie klientov predstavuje aj projekt zvyšovania informovanosti verejnosti o problematike bezdomovcov.

Po prechádzajúcich jednaniach so zástupcami občianskeho združenia Proti prúdu, ktorí na Slovensku zastupujú plnenie programu predaja časopisu Nota Bene sme sa rozhodli, že vstúpime do tohto projektu v Banskej Bystrici a doplníme tým alternatívy pracovnej činnosti s našimi bezdomovcami. A efekt možno charakterizovať ako vyslovene pozitívny. Nielen preto, že približne 15 klientov sa aktívne podieľa na samotnom predaji tohto časopisu, ale zároveň sa ukázalo, že približne 5 klientov sa neuplatní pri takomto druhu predaja. Máme rôznych predajcov, niektorým to ide perfektne, iní sa trápia, ale každý jeden si našiel svoj štýl. Majú svoje metódy, aj svojich stálych zákazníkov, viacerí hovoria o tringeltoch a jeden z predajcov mi povedal, že časopis, ktorý si uňho kupuje stály zákazník zakaždým nájde neporušený v odpadkovom koši neďaleko.

### **Klienti a odpadkové koše**

Pre mnohých občanov sa spája predstava bezdomovca s hrabaním sa v odpadkovom koši. Poznáme to všetci, každodenný výjav na našich sídliskách – človek v kontajneri. Ak hovoríme o kontajneroch vedzte, že pri ich rozdeľovaní existujú tvrdé pravidlá. Sme veľmi vďační všetkým, ktorí vďaka aj našej iniciatíve oblečenie či "hodnotnejšie" veci zavesia v igelitkách ich úchytoch. Ako sme však zistili, skutočnou "lahôdkou" sú nájdené odcudzené osobné doklady, ktoré sa dajú s odstupom času vrátiť majiteľovi a získať za ne hotovosť, stravu či iné ocenenie.

Aby sme však nezabudli na aktivácie, v tejto súvislosti možno povedať, že po dlhom čakaní na reakciu štátu sme s uspokojením prijali, akceptovali a zamestnali aktivistov (v našom prípade klientov) na aktivačné práce, ktoré poskytujú mimo spomenutých návykov aj zvýšenie príjmu klienta.

### **“Nová” Večierka**

Pôvodná Večierka postupne prestala vyhovovať klientom aj nám. Miesta na ubytovanie bolo málo, priestory nám vlhli, k objektu bolo ďaleko pre klientov aj pre nás. Tak sa zrodila myšlienka presťahovania pôvodnej Večierky do priestorov Nádej šance, akceptujúc tak prácu s klientom, rozšírenie kapacity, ako aj samotné zvýšenie motivácie klientov. Veď predsa, teraz sa ukázal samotný efekt rozdelenia klientov na tých, ktorí musia ráno odísť a na tých, ktorí majú možnosť celodenného ubytovania.

Z lotériových zdrojov boli zakúpené ubytovacie bunky, kvalita úrovne služieb pre klientov sa zvýšila, zvýšila sa aj kapacita zariadenia, bolo viacej možností ubytovať ženy aj mužov – no prosto fantázia.

Ja som už spomínal okná a my sme na tie okná zabudli.

V novej Večierke sú totiž situované do priestoru, do ktorého nevidieť, a tak sa našla možnosť nebadaného vchodu a východu...

Na oknách boli krásne nové vonkajšie žalúzie a my sme ich priskrutkovali o okenné rámy. Lebo sme museli. A priskrutkované sú dodnes.

### **Ako pomôcť rodine**

V priebehu desaťročnej práce s bezdomovcami sme sa stále častejšie stretávali s problémom poskytnutia nocľahu rodinám. V prípadoch rodín bez detí sme dokázali riešiť vzniknutú situáciu v tejto sieti zariadení, horšie to však bolo v prípade rodín s deťmi. Veď poskytnúť niekomu možnosť ubytovania sa na úkor oddelenia od detí je pre mňa i dodnes scestnou. Tak sa zrodila myšlienka vybudovania novej siete zariadení, poskytujúcich i túto možnosť – KOTVA. Kotva nemá nič spoločné s Prístavom či ktorýmkoľvek iným zariadením vyššie spomínanej siete (okrem klientov, ktorí sa nám neustále prelínajú). Je to zariadenie spravované priamo Mestom Banská Bystrica, a to z dôvodu racionality vynakladania s prostriedkami Mesta.

Zariadenie Kotva si zachovalo pôvodný názov starobystričanov. Je situované na Srnkovej v priestoroch bývalej “basy”, ešte predtým robotníckej ubytovne. Dnes však poskytuje nádej a možno i šancu mnohým rodinám, ktoré sú však výlučne z Banskej Bystrice.

### **Čo nás čaká najbližšie**

Rozhodne udržať sieť existujúcich zariadení. Táto úloha nie je nijak zaujímavá, ani novátorská, je však nevyhnutná k samotnému progresu sociálnych služieb. Veď samotná história by nám vedela potvrdiť, do akej miery je táto úloha náročná. Hodláme vybudovať útulok Alfa, nie “Áčkový” či prvý, ale útulok pre tých, u ktorých je miera návratu do pôvodnej rodiny temer nulová – teda u chovancov detských domovov. Jeho zámerom je poskytnúť takejto skupine klientov špeciálny program mimo starších klientov. Naším zámerom je zaviesť projekt výhodného zlučovania rôznych cieľových skupín obyvateľstva a... A o tom snáď bližšie pri bilancii 20-ročnice.

Dovoľte mi poďakovať sa všetkým, ktorí nás chápu, podporujú, ktorí to s nami vydržali. Dovoľte mi poďakovať sa Karolovi za jeho entuziazmus, kolegiálnu a priateľstvo, našim rodinám, priateľom, priaznivcom, darcom a známym.

**ĎAKUJEME**